

לבריאות והצלחת

שמואל בן זכריה וקלרה אידל. מרים בת יהושע ומרתא

וצאצאיהם

חגית בת מרים ושמואל. פתחיה בן חנה ויאיר

וילדיהם: דרור, הלל, אשר, ישי, רות.

עודד בן מרים ושמואל. מעין רבקה בת אורלי ואפרים

וילדיהם: ידידיה, רננה, שירה, אמונה, צורי.

תמר בת מרים ושמואל. רועי בן שרה ומשה.

ובתם: אמונה מרתה

לרפואת חיים שמואל בן סימה

לעילוי נשמת פרל בת רבקה ע"ה

לעילוי נשמת

אלישבע שולביץ ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

לעילוי נשמת

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

דף ט"ו

מוציא שם רע

נאמר "כי יקח איש אשה ובא אליה וישנאה. ושם לה עלילת דברים והוצא עליה שם רע ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים. ויקח אבי הנערה ואמה והוציאו את בתולי הנערה אל זקני העיר השערה. ואמר אבי הנערה אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאה. והנה הוא שם עלילת דברים לאמר לא מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי בתי ופרשו השמלה לפני זקני העיר. ויקחו זקני העיר את האיש ויסרו אתו. וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו".

וחיוב זה של מאה כסף על הוצאת שם רע שווה בכל הנשים, בין שהוציא שם רע על מיוחסת ביותר כבת כהנים גדולים, ובין שהוציא שם רע על שאינה מיוחסת כל כך כבת קטן שבישראל, [וזהו ששנינו שיש במוציא שם רע להקל ולהחמיר].

האומר בפיו חמור מן העושה מעשה

א. מצינו שהאונס ומפתה שעשה מעשה משלם קנס של חמישים שקלים, ואילו המוציא שם רע שלא עשה מעשה אלא אמר בפיו, משלם קנס של מאה כסף, הרי שהאומר בפיו חמור מן העושה מעשה.

ואין לומר, שהסיבה שמוציא שם רע משלם קנס מאה כסף, משום שבא בטענתו להורגה, [לומר שזינתה תחתיו], ולכן מעשה שלו חמור יותר. שכן הכתוב אומר "וענשו אתו מאה כסף ... כי הוציא שם רע על בתולת ישראל", ללמד, שהעונש של מאה כסף הוא על הוצאת שם רע בלבד, ואם כן, הוצאת שם רע בפה בפני עצמה, חמורה מן העושה מעשה כאונס ופיתוי.

ב. מצינו שאף על פי שחטאו ישראל במדבר בכמה חטאים במעשה, לא נחתם דינם למות במדבר, אלא על לשון הרע שדברו בפה, שנאמר אחר חטא המרגלים, "ויאמר ה' סלחתי בדברך. ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ. כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי. אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה", ואמר ריש לקיש, שכוונת הכתוב "זה", ללמד, שעל חטא זה נחתם גזר דינם.

-

אמר רב המנונא – אין הקב"ה נפרע מן האדם, עד שתתמלא סאתו, שנאמר, "במלאות שפקו [כשתתמלא סאתו בעוונות הרבה, אז] יצור לו [תבוא עליו צרה] כל יד עמל תבואו".

"כי חזק הוא ממנו"

כך אמרו המרגלים, "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו". וביאר רבי חנינא בר פפא, שדבר גדול דברו המרגלים באותה שעה, שכן כוונתם היתה לומר, כביכול, בעל הבית [=הקב"ה], אין יכול להוציא כליו משם.

[לשון הגמרא לפנינו, "כי חזק הוא ממנו", אל תקרי "ממנו", [כלומר מאיתנו], אלא "ממנו" [כלומר מהקב"ה] כביכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם.

פירוש אל תקרי "ממנו" רפי אלא "ממנו" דגש ... [תוס']. אין חילוק בין קריאה לכתיב אלא כלומר אל תפרש ממנו כך אלא כך ... ובספרים אחרים אינו כתוב אל תקרי אלא "כי חזק הוא ממנו" אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם. ובגירסת גמרא ישנה כתוב כך אל תקרי "ממנו" אלא "מימינו" ופירושו מימינו של הקב"ה [שיטמ"ק].

כמה גדול כח לשון הרע

לדברי רבה אמר ריש לקיש, [אף שכבר נתבאר, שהמרגלים הגדילו לדבר סרה אף כלפי מעלה, מכל מקום], העונש שנענשו המרגלים, לא היה אלא על שהוציאו דיבת הארץ רעה, שנאמר, "וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'".

ומכאן שנה רבי אלעזר בן פרטא, בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, שכן המרגלים נענשו על שהוציאו לשון הרע על הארץ, כלומר על עצים ואבנים, ומעתה אמור, אם המוציא שם רע על עצים ואבנים כך עונשו גדול, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה.

עשרה נסיונות שניסו אבותינו להקב"ה

[כמבואר בברייתא ששנה רבי יהודה]

< שנים בים סוף.

א. בירידה לים.

כלומר, כשהגיעו בני ישראל לים סוף, ומצרים רודפים אחריהם, ניסו את בני ישראל את הקב"ה, כמו שנאמר, "ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה. וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חנים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירת לפני בעל צפן. ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסעו אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'. ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים. הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר".

ב. בעליה מן הים.

אמר רב הונא, ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו, כמו שדרש רבה בר מרי מהכתוב, "וימרו על ים בים סוף. ויושיעם למען שמו" מלמד שהיו ישראל ממרים [=מורדים] באותה שעה, ואומרים, כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר.

אמר לו הקב"ה לשר שלים – פלוט אותם ליבשה.

אמר לפניו – רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה, [פרנסה לדגים], וחוזר ונוטלה הימנו?

אמר לו – אני נותן לך אחד ומחצה שבהם, [שחיל פרעה היו שש מאות רכב, וחיל סיסרא היו תשע מאות רכב, ואותם קיבל הים תחת המצרים].

אמר לפניו – רבונו של עולם, כלום יש עבד שתובע את רבו?

אמר לו – נחל קישון יהיה ערב.

מיד פלטים הים ליבשה, שנאמר "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים".

< שנים במים.

ג. במרה.

הוא שנאמר, "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים. ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה. וילנו העם על משה לאמר מה נשתה".

ד. ברפידים.

הוא שנאמר "ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על פי ה' ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם. וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה'. ויצמא שם העם למים וילן העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא".

< שנים במן.

ה. שלא יצאו בשבת ללקוט המן.

הוא שנאמר, "ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאנהו בשדה. ששת ימים תלקטנהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו".

ו. שלא יותירו מהמן עד הבוקר.

הוא שנאמר, "ויאמר משה אלהם איש אל יותר ממנו עד בקר. ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה".

< שנים בשליו.

ז. בשליו ראשון.

הוא מה שנאמר קודם שהחל השליו לרדת בפעם הראשונה, "וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר. ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב".

ח. בשליו שני.

הוא מה שנאמר לאחר זמן מרובה, שכבר ירד להם שליו עם המן, והתאוו תאוה יותר, "והאספסוף אשר בקרבם התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר".

ט. בעגל.

הוא חטא העגל.

י. במדבר פארן.

הוא חטא המרגלים.

"מה יתן לך ומה יסיף לך לשון רמיה"

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא – כך אמר הקב"ה ללשון רמיה [הדובר לשון הרע], ראה כמה דברים עשיתי לך, לגרום לך שפלות ושמירה. כל אבריו של אדם זקופים, ואתה מוטל [=שוכב]. כל אבריו של אדם מבחוץ, ואתה מבפנים. ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות, אחת של עצם [=שיניים], ואחת של בשר [=שפתיים]. ובכל זאת לא הבנת לשמור עצמך מלדבר לשון הרע, ומה עוד צריך אני לעשות לך, ולהוסיף על שעשיתי, כדי שלא תדבר לשון הרע.

כל המספר לשון הרע

א. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא – כל

המספר לשון הרע, **כאילו כפר בעיקר**, שנאמר, "אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבֵּיר שְׁפָתֵינוּ אֶתְנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ".

ב. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא – כל המספר לשון הרע, **נגעים באים עליו**, שנאמר, "מְלִשְׁנֵי בְּסִתֵּר רָעָהוּ אוֹתוֹ אֲצַמִּית גְּבַה עֵינָיִם וְרַחַב לִבָּב אֹתוֹ לֹא אוֹכֵל", ואצמית לשון "מוחלט" הוא כמו שנאמר "וְהֶאֱרָץ לֹא תִמְכַר לְצַמֶּתֶת" ותרגומו "וארעא לא תזדבן לחלוטין", ומוחלט באדם שייך לעניין צרעת, כמו ששנינו, "אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה", ואם כן כשאמר הכתוב "מְלִשְׁנֵי בְּסִתֵּר רָעָהוּ אוֹתוֹ אֲצַמִּית", הכוונה לכך שיהא מצורע מוחלט. וכן אמר ריש לקיש, שפירוש הכתוב, "זאת תהיה תורת המוציא שם רע, שמוציא שם רע נענש להיות מצורע.

ג. ואמר ריש לקיש – כל המספר לשון הרע, **מגדיל עונותיו עד לשמים**, שנאמר, "שִׁתּוֹ בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ".

ד. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא – כל המספר לשון הרע, **ראוי לסוקלו באבן**, שנאמר בו "אוֹתוֹ אֲצַמִּית", וכן נאמר, "צָמְתוּ בַּבּוֹר חַיֵּי וַיִּדּוּ אָבֹן בֵּי".

ה. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא – כל המספר לשון הרע, **אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולים לדור בעולם**, שנאמר, "מְלִשְׁנֵי בְּסִתֵּר רָעָהוּ אוֹתוֹ אֲצַמִּית גְּבַה עֵינָיִם וְרַחַב לִבָּב אֹתוֹ לֹא אוֹכֵל", אל תיקרי "אתו לא אוכל", אלא "אתו לא אוכל". [ויש השונים עניין זה על גסי הרוח].

ו. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא – כל המספר לשון הרע, **אומר הקב"ה לשר של גיהנם, אני עליו מלמעלה, ואתה מלמטה, נדוננו**, שנאמר "חֲצִי גְבוּר שְׁנוּנִים עִם גְּחֲלֵי רְתָמִים". ואין חץ אלא לשון, שנאמר, "חֲחֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם מְרָמָה דְּבַר בְּפִיו שְׁלוֹם אֶת רָעָהוּ יִדְבַר וּבִקְרָבוֹ יִשִּׁים אֲרָבוֹ". ואין גבור אלא הקב"ה, שנאמר, "ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קִנְיָה זְרִיעַ אֶף יִצְרִיחַ עַל אֲבִיו יִתְגַּבֵּר". וגחלי רתמים היינו גיהנם. [ונמצא שכך יתפרש הכתוב הנ"ל "חציי" כלומר על עוון לשון הרע "גבור שְׁנוּנִים" ה' ידון מלמעלה, "עם גְּחֲלֵי רְתָמִים" עם הגהנום מלמטה].

ז. ותנא דבי רבי ישמעאל – כל המספר לשון הרע, **מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, (א) עבודת כוכבים. (ב) וגילוי עריות. (ג) ושפיכות דמים.** שנאמר בעניין לשון הרע "לְשׁוֹן מִדְּבַר גְּדֻלוֹת". וכעין זה נאמר בשלוש העברות הנ"ל. (א) בעבודת כוכבים נאמר, "וַיִּשָּׁב מִשֵּׁה אֵל ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדֻלָּה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב". (ב) בגילוי עריות נאמר, "אֵינְנוּ גְדוֹל בְּפִית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חֲשָׂה מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָהּ בְּאֶשֶׁר אֶת אִשְׁתּוֹ וְאִידָהּ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת וְחֲטָאתִי לְאַלְקִים". (ג) ובשפיכות דמים נאמר "וַיֹּאמֶר קִיּוֹן אֵל ה' גְּדוֹל עֲוֹנֵי מִנְּשֵׂא". [ואף שבלשון הרע נאמר "גְּדֻלוֹת", והיה מקום לומר, שהכוונה רק לשתי גדולות ולא לשלוש, מאחר שאינך יודע איזה מהשלוש להוציא, על כרחך הכוונה לכל השלוש].

"אם ישך הנחש בלוא לחש

ואין יתרון לבעל הלשון"

אמר ריש לקיש, לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות ובאות אצל הנחש ואומרות לו – ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך?

אומר להם – וכי מה יתרון לבעל הלשון?

מה תקנתו של מספרי לשון הרע

לדעת רבי חמא בר חנינא – אף מי שכבר סיפר לשון הרע, יש לו תקנה, ומה היא? אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה, שנאמר "מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֻלְף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ", ואין "לְשׁוֹן" אלא לשון הרע, שנאמר, "חֲחֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם מְרָמָה דְּבַר", ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר, "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכֶּיָהּ מֵאֶשֶׁר". **ואם עם הארץ הוא, ישפיל דעתו, שנאמר, "'מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֻלְף בָּהּ [כלומר מי שמסלף בה וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד] שֶׁבֶר בְּרוּחַ [כלומר ישבור רוחו]".**

ולדעת רבי אחא ברבי חנינא – מי שכבר סיפר לשון הרע, אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד ברוח הקדש, שנאמר, "יִכָּרֵת ה' כָּל שְׁפָתַי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מִדְּבַרֵּת גְּדֻלוֹת", והדברים הנ"ל [עסק בתורה ושפלות דעת], אינם מועילים, אלא למי שלא סיפר לשון הרע, שלא יבוא לידי לשון הרע.

לשון תליתאי קטיל תליתאי

במערבא היו מכנים לשון רכיל, בשם לשון תליתאי [=שלישית], שהיא לשון שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד.

והיו אומרים שלשון תליתאי קטיל [=הורג] תליתאי [=שלושה]. (א) הורג את האומר. (ב) הורג את המקבל. (ג) והורג את מי שאמרו עליו. [כגון א' הרכיל אמר ל-ב' המקבל ש-ג' עשה לו עוולה או דיבר עליו דברים רעים. א' הוא הרכיל האומר. ב' הוא המקבל. ו-ג' הוא מי שאמרו עליו], [ומתוך שרבים זה עם זה ב' עם ג', הורגים זה את זה, ובאים גואלי הדם, והורגים את א' הרכיל, שכל ההרג בא בגללו].

מתחילה אמר רבי חמא בר חנינא, שהכתוב "מִוֹת

וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן בא להקיש את הלשון ליד, ללמד, שכשם שהיד ממיתה, כך הלשון ממיתה. אולם מסקנת הגמרא, שעניין זה, שהלשון ממיתה, למד מכתוב אחר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], וכתוב זה **בא ללמד**, את מאמרו של רבא, **שחייו ומותו של האדם תלויים בלשונו**, ועל ידה יקבע אם יחיה או ימות, הרוצה לחיות יעסוק בה בתורה. והרוצה למות יעסוק בה בדברי שטות ונבלה.

ומתחילה אמרו **שהכתוב "חץ שחוט לשונם"**, בא ללמד, שהלשון ממיתה אף מרחוק, כמו חץ שממית מרחוק.

אולם מסקנת הגמרא, עניין זה, שהלשון ממיתה אף מרחוק, למד מכתוב אחר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], וכתוב זה **בא ללמד**, שהלשון ממיתה כמו חץ.

והכתוב "שתינו בשמים פיהם ולשונו תהלך בְּאֶרֶץ" בא ללמד, שזק הלשון שממיתה כחץ, הולך אף למרחוק מאוד, כמו משמים לארץ.

איכא נורא בי פלניא [=יש אש בבית פלוני]

מבואר בסוגיה, שגם מי שאינו מפרש את גנות חברו, אלא רק אומר דברים, שמהם ניתן להבין עליו גנות, הרי זה לשון הרע. ונחלקו רבה ואביי בעניין אחד, מה נחשב דבר, שניתן להבין ממנו גנות, ולכן הוא אסור משום לשון הרע, וממנו נלמד לשאר דברים.

לדעת רבה – האומר, **"יש אש בבית פלוני"**, הרי זה לשון הרע, כי משמע מדבריו, שאותו פלוני עשיר הוא, וכל שעה מצוי אש בביתו, לבשל תבשילים, ואם כן הוא רעבתן.

אולם לדעת אביי – אם אינו אומר אלא, **"יש אש בבית פלוני"**, מאחר שאינו מפרש שאותו פלוני מבשל תמיד, אין דבריו נחשבים כלשון הרע, כי מסתבר שאומר זאת כדי להודיע לנצרכים היכן ימצאו אש, ולא להשמיע גנותו של אותו פלוני. ורק כשאומר דבריו, באופן שמפרש את הדבר שממנו נראית גנותו של פלוני, שאומר, **"היכן תמצא האש? רק בבית פלוני שמבשלים שם תמיד בשר ודגים"**, אז משמע שכוונתו לגנות את רעבתנותו, והרי זה לשון הרע.

מילתא דמיתאמרא באפי מרא

לדעת רבה – כל מילתא דמיתאמרא באפי מרא, [=כל דבר שנאמר בפני בעל הדברים], לית ביה משום לישנא בישא, [=אין בו משום לשון הרע], כגון שראובן אמר ללוי דברים על שמעון, והלך לוי ואמר לשמעון, כך וכך אמר עליך ראובן, ואמר זאת בפניו של ראובן, מאחר שלוי לא חשש מראובן, ואמר זאת בפניו, אין בדבריו של לוי משום לשון הרע, שכל האומר דבר על חברו, ואינו חושש שחבירו ישמע, אין בדבר לשון הרע, וכן אמר רבי יוסי, מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי.

אולם לדעת אביי – בכך שאין אדם חושש לומר דברים על חברו בפניו, אין הדבר מותר, אלא **אדרבה יש בו גם משום לשון הרע**, וגם משום **חוצפה**, שמעיז פניו בחבירו.

דף ט"ז

מילתא דמיתאמרא באפי תלתא

לעיל נתבאר, שלדעת רבה, האומר דבר, ואינו חושש שישמע אותו זה שנאמר עליו הדבר, אין זה לשון הרע. ולדעת רבה בר רב הונא – כמו כן, כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא, [=כל דבר שנאמר בפני שלושה], לית בה משום לישנא בישא [=אין בו משום לשון הרע], כי כשאדם אומר דבריו בפני שלושה, מגלה דעתו שאינו חושש שייודע הדבר לכל, שכן כל דבר הנאמר בפני שלושה סופו להתפרסם, [דחברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה], והרי זה כאומר הדבר בפני זה שנאמר עליו.

"מְבַרְךָ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל

בְּבִקְרֵי הַשָּׁמַיִם קָלְלָה תַּחֲשָׁב לוֹ"

לדברי רב דימי, כוונת הכתוב הזה, שיש המברך בקול גדול, ונחשב כמקלל, היא, **כגון מי שנזדמן לו להתארח במקום מסוים, וטרחו לכבדו כראוי, ולמחר יצא לשוק**, במקום שנמצאים גם בני אדם שאינם הגונים, ואמר להם, ה' יברך את פלוני זה שהתארחתי אצלו, שטרח לכבדני כראוי, שעל ידי זה שישמעו את דבריו, ילכו אותם בני אדם שאינם הגונים, וינשלו את המארח מממונו.

לספר בטובתו של חברו

אסור לאדם לספר בטובתו של חברו יותר מדאי, כי דבר זה גורם לספר עליו רעה, כי כן הוא הדרך, שכשאדם מספר בטובתו של חברו יותר מדאי, אפילו המספר עצמו אומר, חוץ ממידה רעה זו שיש בו, או שאחרים ששומעים שזה משבחו, אומרים, הלא מידה רעה כזו וכזו יש בידו.

- ללשון ראשון, דין זה שנאורב דימי אחיו של רב ספרא.
- וללשון שני, מתחילה רב דימי לא ידע דין זה, עד שארע שחלה, ובא רב ספרא אחיו לבקרו. אמר לו רב דימי, תעמוד לי זכותי, שקיימתי כל מה שאמרו חכמים. שאל אותו רב ספרא, האם קיימת גם את הדין הנ"ל, שלא לספר בטובתו של חבירו, שמתוך כך בא לידי גנותו. ואמר לו רב דימי, לא שמעתי דין זה, אולם אם הייתי שומע, הייתי מקיים.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן

על שבעה דברים נגעים באים

א. על לשון הרע [שגרם לקטטה].

שנאמר "מְלַשְׁנֵי בִּסְתֵר רָעָהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית" [כפי שנתבאר בדף ט"ו].

ב. על שפיכות דמים [שהרג במזיד בלא התראה].

שנאמר, "וַיֵּצֵא יוֹאָב מֵעַם דָּוִד וַיִּשְׁלַח מְלָאָכִים אַחֲרָי אַבְנֵר וַיֵּשְׁבוּ אוֹתוֹ מִבּוֹר הַסֶּרֶחַ וְדוֹד לֹא יָדַע. וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר חֲבֵרוֹן וַיִּטְהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשָּׁעַר לְדַבֵּר אֶתוֹ בְּשָׂלִי וַיִּכְהוּ שָׁם הַחֲמֹשׁ וַיָּמָת בָּדָם עָשָׂה אֵל אָחִיו. וַיִּשְׁמַע דָּוִד מֵאַחֲרָי כֵּן וַיֹּאמֶר נָקִי אָנֹכִי וּמִמְלַכְתִּי יָעַם ה' עַד עוֹלָם מִדְּמֵי אַבְנֵר בֶּן נֵר. יַחֲלוּ [דמי אבנר] עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְאֵל כָּל בֵּית אָבִיו וְאֵל יִפְרַת מְבִית יוֹאָב זָב וּמִצְרַע וּמַחְזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וְחֹסֵר לָחֶם. וַיּוֹאָב וְאַבְיָשִׁי אָחִיו הֲרִגוּ לְאַבְנֵר עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת עָשָׂה אֵל אַחִיהֶם בְּגִבְעוֹן בְּמִלְחָמָה".

ג. על שבעת שוא.

שנאמר, "וַיֹּאמֶר גִּיחִזִּי נַעַר אֱלִישֶׁעַ אִישׁ הָאֱלֹקִים הִנֵּה חֹשֵׁד אֲדֹנָי אֶת נַעֲמָן הָאֲרָמִי הִנֵּה מִקְחַת מִיָּדוֹ אֶת אֲשֶׁר הֵבִיא חִי ה' כִּי אִם רִצְתִּי אַחֲרָיו וְלִקְחֹתִי מֵאִתּוֹ מְאוּמָה. וַיִּרְדֹּף גִּיחִזִּי אַחֲרָי נַעֲמָן וַיִּרְאֶה נַעֲמָן רֵץ אַחֲרָיו וַיִּפֹּל מֵעַל הַמַּרְכָּבָה לִקְרַאתוֹ וַיֹּאמֶר הַשְּׁלוֹם. וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם אֲדֹנָי שְׁלַחֲנִי לֵאמֹר הִנֵּה עָתָה זֶה בָּאוּ אֵלַי שְׁנֵי נְעָרִים מִהָרַם אֲפָרַיִם מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים תִּנְּה נָא לָהֶם כְּכֹר כֶּסֶף וּשְׁתֵּי חֲלָפוֹת בְּגָדִים. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל [=הישבע ששלחך אלישע ואחרי כן] קַח כֶּכָּרִים וַיִּפְרֹץ בּוֹ וַיִּצַר כֶּכָּרִים כֶּסֶף בְּשְׁנֵי חֲרָטִים וּשְׁתֵּי חֲלָפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֵל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לִפְנָיו. וַיָּבֵא אֵל הַעֲפֹל וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּפְקֹד בְּבֵית וַיִּשְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ. וְהוּא בָּא וַיַּעֲמֵד אֵל אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ אֱלִישֶׁעַ מֵאִין גִּיחִזִּי וַיֹּאמֶר לֹא הִלֵּךְ עִבְדְּךָ אֵנָה וְאֵנָה. וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ לֹא לְבִי הִלֵּךְ כְּאֲשֶׁר הִפְדָּ אִישׁ מֵעַל מַרְכָּבָתוֹ לִקְרַאתְךָ הַעַת לְקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלִקְחַת בְּגָדִים וְזִיתִים וַיִּכְרְמִים וְצֹאן וַיִּבְקֹר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת. וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֶךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלִּפְנָיו מִצְרַע כְּשֶׁלֶּג".

ד. על גילוי עריות.

שנאמר, "וַיִּנְגַע ה' אֶת פְּרַעֲהַ נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם".

ה. על גסות הרוח.

שנאמר בעוֹזִיָּה, "וַיִּכְחַזְקוּתוֹ גְּבַהַ לְבוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בְּה' אֱלֹקָיו וַיָּבֵא אֵל הַיִּכַּל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. וַיָּבֵא אַחֲרָיו עֲזָרְיָהוּ הַכֹּהֵן וַעֲמֹו כֹהֲנִים לְה' שְׂמוּנִים בְּנֵי חֵיל. וַיַּעֲמְדוּ עַל עֲזָרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא לָךְ עֲזָרְיָהוּ לְהַקְטִיר לְה' כִּי לְכֹהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן הַמִּקְדָּשִׁים לְהַקְטִיר צֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ כִּי מַעֲלַת וְלֹא לָךְ לְכַבֹּד מֵה' אֱלֹקִים. וַיִּזְעַף עֲזָרְיָהוּ וַיִּבְדֹּד מִקְטֹרֶת לְהַקְטִיר וַיִּבְזַעְפוּ עִם הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּבֵית ה' מֵעַל לְמִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. וַיִּפֹּר אֱלֹוֹ עֲזָרְיָהוּ כְהֵן הָרֹאשׁ וְכָל הַכֹּהֲנִים וְהִנֵּה הוּא מִצְרַע בְּמִצְחוֹ וַיִּבְהַלּוּהוּ מִשָּׁם וְגַם הוּא נִדְחָף לְצֵאת כִּי נִגְעוּ ה'. וַיְהִי עֲזָרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ מִצְרַע עַד יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בֵּית הַחֲפְשִׁית מִצְרַע כִּי נִגְזַר מִבֵּית ה' וַיּוֹתֵם בְּנוֹ עַל בֵּית הַמֶּלֶךְ שׁוֹפֵט אֶת עַם הָאָרֶץ".

ו. על הגזל.

שנאמר בעֲנַיִן נִגְעֵי בַתִּים, "וַיִּצְנָה הַכֹּהֵן וּפְנֹו אֶת הַבַּיִת", ושנינו, שעניין זה הוא עונש של מידה כנגד מידה, שמאחר שכנס ממון שאינו שלו, [=שגזל], יבא הכהן ויפזר ממונו.

ז. על צרות העין [=שאינו מהנה אחרים משלו, ואינו משאיל דבר לאחרים].

שנאמר בעֲנַיִן נִגְעֵי בַתִּים, "וַיָּבֵא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כִּנְגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת", ותנא דבי רבי ישמעאל, שבא הכתוב ללמד שבא העונש הזה למי "אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת", כלומר שביתו מיוחד רק לעצמו, ואינו מהנה אחרים משלו.

בגדי כהונה מכפרים על חטאים

אמר רבי ענני בר ששון, למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה [בפרשת תצוה], לומר לך, שכשם שהקרבנות מכפרים, כך בגדי כהונה מכפרים.

א. כתונת מכפרת על שפיכות דם.

שנאמר [במכירת יוסף], "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכַּתְנֶת בְּדָם" [רמז הוא לעתיד, שהכתונת מכפרת על שפיכות דם, שכן טבילה היינו כפרה].

- וכפרה זו של שפיכות דמים היא כפרה על הציבור, כשנשפך דם והרוצח ידוע, אלא שאי אפשר להרגו, כי לא היתרו בו, [והוא נענש שנגעים באים עליו]. אבל כשאין הרוצח ידוע, הציבור מתכפרים בעגלה ערופה.

ב. מכנסים מכפרים על גילוי עריות.

שנאמר, "וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַנְסֵי בָד לְכִסוֹת בָּשָׂר עֲרֻוָּה", [כלומר לחפות על גילוי עריות].

ג. מצנפת מכפרת על גסי הרוח.

ודבר זה למד מסברא, כדברי רבי חנינא, יבא דבר שבגובה [=מצנפת], ויכפר על גובה [=גסות הרוח].

ד. אבנט מכפר על הרהור הלב.

וגם דבר זה למד מסברא, שכן חוגרים את

האבנט, [כנגד אצילי הימים, ומקום זה הוא] כנגד

הלב, שהוא מקום חטא הרהור הלב.

ה. חושן מכפר על הדינים [המקולקלים].

שנאמר, "וְעֲשִׂיתָ חֹשֶׁן מְשֻׁפֵּט", [שמכפר על המשפט].

ו. אפוד מכפר על עבודה זרה.

שנאמר, "כִּי יָמִים רַבִּים יָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִין מְלֶךְ וְאִין שָׂר וְאִין זָבַח וְאִין מִצֵּבָה וְאִין אֶפֶוד וְתַרְפִּים", [כלומר מאחר שאין אפוד, יש עון של תרפים, שאינו מתכפר. אבל כשיש אפוד אין תרפים].

ז. מעיל מכפר על לשון הרע.

דבר זה למד מסברא, כדברי רבי חנינא, יבא דבר שבקול [=פעמונים שבמעיל], וככפר על קול העם המוציאים לשון הרע.

וכפרה זו היא על לשון הרע שלא גרם קטטה, אבל על לשון הרע שגרם קטטה, נגעים באים כמבואר לעיל.

ואף על לשון הרע שלא גרם קטטה אין המעיל מכפר אלא כשנאמר הלשון הרע בפרהסיא. אבל לשון הרע שנאמר בחשאי, מתכפר על ידי הקטורת שהכהן גדול מקריב ביום הכיפורים בקודש הקדשים, כי, יבוא דבר שבחשאי, [שהכהן מקטירו כשהוא לבדו, ואין אדם באהל מועד באותה שעה], וככפר על מעשה חשאי, [לשון הרע בצנעה], וראיה לדבר שהקטורת מכפרת, שנאמר, "וַיִּתֶּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיִּכַּפֵּר עַל הָעָם".

ח. ציץ מכפר על מעשי עזי פנים.

שנאמר בציץ, "וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן", וכעין זה נאמר בעניין עזות פנים, "וַיִּמְצַח אִשָּׁה זֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתָּ הַפָּלִם", ללמד, שזה מכפר על זה.

-

שאל רבי שמואל בר נדב מרבי חנינא. וי"א שרבי שמואל בר נדב חתנו של רבי חנינא שאל מרבי חנינא. וי"א ששאל מרבי יהושע בן לוי – מה נשתנה מצורע, שאמרה תורה, "כָּל יָמֵי אֲשֶׁר הִנָּע בּוֹ יִטָּמָא טָמָא הוּא בְּדָד יֵשֵׁב מְחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֹו"? הוא בלשון הרע שלו, **הבדיל בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה, "בְּדָד יֵשֵׁב"**.

אמר רבי יהודה בן לוי – מה נשתנה מצורע, שאמרה תורה, "וַיִּצְנֶה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְעָץ אֶרֶז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאַזְבִּי? אמר הקב"ה, הוא עשה מעשה פטיט, [=לשון קול היוצא בחשאי], לפיכך אמרה תורה, **יביא קרבן פטיט** [שהצפרים צועקים בכל שעה].

"לא תשנא את אחיך בלבבך הוֹכַח"

תוֹכַח אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא"

כשאמרה תורה, "לא תשנא את אחיך בלבבך", לא אסרה אלא שנאה שבלב, שאם חברו של אדם יחטא לו, לא ינצור כעסו בליבו, וישטמנו, אלא יוכיחנו ויאמר לו, למה עשית לי כך וכך. וכשמוכיחו על מה שחטא כנגדו, אפילו הכהו, וסטרו, וקלקלו, מאחר שאינו שומר שנאתו בלבו, אינו עובר על הכתוב, "לא תשנא את אחיך בלבבך".

ומניין שהרואה בחבירו דבר מגונה, שחייב להוכיחו, שנאמר, "הוֹכַח תוֹכַח אֶת עַמִּיתְךָ".

הוכיחו ולא קבל, מנין שיחזור ויוכיחנו, תלמוד לומר "תוֹכַח" מכל מקום.

אלא שכל זה, כשמוכיחו בלא לביישו [ברבים], אבל אסור לביישו ולהכלימו ברבים, להלבין פניו [=שיהיו פניו משתנות], שנאמר, "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא".

אמר רבי טרפון – תמה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה, שכן, כשאומרים לאדם, טול קיסם מבין עיניך [=כלומר עוון קטן שבידך], יכול הוא לענות למוכיח, טול אתה קורה מבין עיניך [=כלומר אתה חוטא גדול ממני]. ומאחר שכולם חוטאים אין יכולים להוכיח זה את זה.

אמר רבי אלעזר בן עזריה – תמיהני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח בדרך כבוד, בלא לבייש את המוכח, שיהיו פניו משתנות.

ואמר רבי יוחנן בן נורי – מעיד אני עלי שמים וארץ, שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שכשהייתי רואה בו דבר גנאי, הייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל, וכל שכן שהוספתי בו אהבה, לקיים מה שנאמר, "אַל תוֹכַח לְךָ פֶּן יִשְׁנֹאֲךָ הוֹכַח לְחָכָם וַיֵּאָהֲבֶךָ".

תוכחה לשמה וענווה שלא לשמה

תוכחה לשמה, היינו שמוכיח את החוטא לשם שמים. וענווה שלא לשמה, היינו שעושה עצמו עניו, שאינו רוצה להוכיח, ואותה ענווה שלא לשם שמים, אלא שלא ישנאנו.

- ונסתפק רבי יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי, מה עדיף, להוכיח את חבירו לשם שמים, או להיות עניו ולא להוכיחו, שלא לשם שמים, אלא כדי שלא ישנאנו.

- אמר לו רבי שמעון בן פזי, מאחר שכששתיהן לשם שמים, ענווה עדיפה, כמו ששינו במסכת עבודה זרה, שמידת ענווה הגדולה מכולן, מעתה גם ענווה שלא לשמה עדיפה, כמו שאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

ודוגמא לתוכחה לשמה וענווה שלא לשמה, ממעשה שארע עם רב הונא וחייא בר רב, שהיו יושבים לפני שמואל, והיה רב הונא מכה וחובט את חייא בר רב. אמר חייא בר רב לשמואל, ראה כיצד הוא מצער אותי. וקיבל עליו רב הונא שלא להכותו.

כשיצא חייא בר רב, אמר רב הונא לשמואל, הסיבה שהכיתי אותו, כי עשה דברים מגונים. ושאלו שמואל, אם כן, מדוע לא הוכחתו בפניו. וענה לו רב הונא, כי לא רציתי שיתבייש זרעו של רב על ידי. [והרי זו ענווה שלא לשמה, שבפניו לא הוכיחו, ושלא בפניו סיפר גנותו].

עד היכן מצוות תוכחה

לדעת רבי אליעזר ולדעת רב – אדם הרואה חטא בחבירו, חייב להוכיחו **עד הכאה**, כלומר עד שיקצוף על המוכיח ויכנו.

ולדעת רבי יהושע ולדעת שמואל – אדם הרואה חטא בחבירו, חייב להוכיחו **עד קללה**, כלומר עד שיקצוף על המוכיח ויקללנו.

ולדעת בן עזרי ולדעת רבי יוחנן – אדם הרואה חטא בחבירו, חייב להוכיחו **עד נזיפה**, כלומר עד שיקצוף על המוכיח וינזוף בו.

< ואמר רב נחמן בר יצחק, שכולם למדו את הדין הזה, מהמעשה שהיה עם שאול ויהונתן, שכששאלו כעס על יהונתן ששילח את דוד לביתו, נאמר, "ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעוֹת המְרָדוֹת הֲלוֹא יִדְעָתִי כִּי בָחַר אֶתָּה לְבִן יִשְׂרָאֵל לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתֵּי עֲרוֹת אִמֶּךָ. כִּי כָל הַיָּמִים אֲשֶׁר בָּן יִשְׂרָאֵל עַל הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמְלֻכּוֹתֶיךָ וְעֵתָּה שָׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן מְנוֹת הוּא" ואז הוכיחו יהונתן על כך, כמו שנאמר, "וינען יהונתן את שאול אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמַת מָה עָשָׂה", ונאמר, "ויטל שאול את הַחֲנִית עָלָיו לְהַפְתּוֹ וַיִּדַע יְהוֹנָתָן כִּי כָלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהַמִּית אֶת דָּוִד".

לדעת האומרים שיש להוכיח עד שהמוכח יכה את המוכיח, יש ללמוד זאת ממה שנאמר בעניין – "להפתו". [שכן אחר שהוכיחו הכהו כדי שלא ימשיך להוכיח ובאמת אז נמנע מלהוכיח עוד].

ולדעת האומרים שיש להוכיח עד שהמוכח יקלל את המוכיח, יש ללמוד זאת ממה שנאמר בעניין – "לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתֵּי עֲרוֹת אִמֶּךָ". [שכן אחר שהוכיחו, קללו, כדי שלא ימשיך להוכיח, ואף שיהונתן המשיך להוכיח אין זה אלא משום שמחמת אהבתו לדוד מסר נפשו להוכיח אביו אבל מתוך כך שקללו שאול יש ללמוד שהיה סבור שבכך שמקללו יפסוק תוכחתו, ואם כן אין להוכיח אלא עד קללה].

ולדעת האומרים שיש להוכיח עד שהמוכח ינזוף במוכח, יש ללמוד זאת ממה שנאמר בעניין – "ויחר אף שאול". [שכן אחר שהחל להוכיחו, נזפו, כדי שלא ימשיך להוכיח, ואף שיהונתן המשיך להוכיח, אין זה אלא משום שמחמת אהבתו לדוד, מסר נפשו להוכיח אביו יותר, אבל מתוך כך שנזפו שאול, יש ללמוד, שהיה סבור שבכך שנזוף יפסוק תוכחתו, ואם כן אין להוכיח אלא עד נזיפה].

אין לאדם לשנות מאכסניא שלו

לדעת רב יהודה אמר רב – לעולם לא ישנה אדם **אכסניות קבועות שלו**, אלא תמיד יתאכסן בדרכו באותם מקומות שהיה רגיל להתאכסן בהם, כמו שנאמר באברהם, "ויילך למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום אשר היה שם אֶהְלֵה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי", ללמד, שחזר ללון באותם מקומות קבועים שהתאכסן בהם מתחילה.

ולדעת רבי יוסי ברבי חנינא – לעולם לא ישנה אדם אפילו מאכסניות ארעי שלו, [כגון ששקעה לו חמה, ובמקרה הוצרך להתעכב שם לילה אחד, מעתה אם יצטרך להתאכסן שוב באותו מקום, יתאכסן שם], כמו שנאמר באברהם "ויילך למסעיו" כל מקום שנסע בו.

< וכמה יסבול אדם מאכסניא שרגיל בה ויהא מותר לו לשנותה.

א. **אם בעל האכסניא מכה אותו** – לדברי הכל רשאי לשנות האכסניא.

ב. **וכן אם בעל האכסניא מפשיל כליו ומשליכם לחוץ** – לדברי הכל רשאי לשנות האכסניא.

ג. **אבל כשבעל האכסניא מכה את אשתו** – בזה נחלקו רב ושמואל. לדעת שמואל, מאחר שאותו עצמו אינו מכה, לא ישנה אכסניא שלו. ולדעת רב, מאחר שמכה את אשתו, יבואו לידי קטטה, ולכן ישנה אכסניא שלו.

והסיבה שעד הכאה והפשלת כליו לחוץ יש לאדם לסבול, ולא לשנות מאכסניא שלו, כי אמרו חכמים, שאכסנאי המשנה מאכסניא שלו, פוגם את בעל הבית, ונפגם הוא עצמו, שהכל אומרים, כמה קשים אלו שלא יכלו לדור יחד.

אין לאדם לשנות מאומנותו ומאומנות אבותיו

אמר רבי יוחנן – מנין שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו? שנאמר, "וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצר. בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחשת וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת לעשות כל מלאכה בנחשת ויבוא אל

הַמְלִיךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלָאכָתּוֹ וְשָׁנוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא הָיָה מִשְׁבֵּט נַפְתָּלִי אֲבֵל אִמּוֹ הִיְתָה מִשְׁבֵּט דָן, וּלְמַדְנוּ שֶׁהַחֲזִיק בְּאוֹמְנוֹת אֲבוֹתָיו מִשְׁבֵּט דָן, שֵׁנֵאמַר "רָאָה קָרָאתִי בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה. וְאֶמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻמָּה וּבְתִבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה. לְחֹשֶׁב מְחֻשְׁבֵּת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבְנַחֲשָׁת. וּבְחֻרְשֵׁת אֲבָן לְמִלְאֵת וּבְחֻרְשֵׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכָה. וְאֲנִי הִנֵּה נִתְּנִי אֹתוֹ אֶת אֶהְלִיאָב בֶּן אַחִיסָמָךְ לְמִטָּה דָן וּבְלֵב כָּל חֲכָמֵי לֵב נִתְּנִי חֻמָּה וְעָשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךְ", הָרִי שִׁמְשֵׁבֵט דָן כִּבֵּר הָיוּ עוֹשִׂים בְּמִלְאכּוֹת הַלָּלוּ.

עד היכן תכלית איסורים

לדעת תנא דבי רבי ישמעאל – כל מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורים קיבל עולמו, [כלומר כל מנוחתו שלעתיד, ויש לו לדאוג].

ולדעת מערבא – כל מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורים, פורענות מזדמנת לו, [ויש לו לדאוג].

< ונחלקו חכמים מהם היסורים הקלים, שעדיין נחשבים כיסורים, ומי שנתיישר בהם שוב אינו צריך לדאוג.

לדעת רבי אלעזר – כל שארגו לו בגד ללבוש, ואין מתקבל עליו, [שאינו למדתו כהוגן, וצער הוא לו].

ולדעת רבא זעירא, או רבי שמואל בר נחמני – אפילו נתכוונו למזוג לו כוס של יין במים חמים, ומזגו לו בצונן, או נתכוונו למזוג כוס של יין בצונן, ומזגו לו בחמין.

ולדעת מר בריה דרבינא – אפילו נהפך לו חלוקו, [שלא לבשה כסדר וצריך להופכה ולפושטה].

ולדעת רבא, או רב חסדא, או רבי יצחק, או הברייתא – אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים, [שצריך לטרוח פעם נוספת ליטול עוד אחד]. ודווקא כשנתכוון ליטול שלש, ועלו בידו שתיים, אבל נתכוון ליטול שתיים ועלו בידו שלש, שצריך להשיב אחת לכיסו, אין זו טרחה שתחשב כיסורים.

דף י"ז

רבי אליעזר הגדול אומר – **אילו היה בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין, אין יכולים לעמוד מפני תוכחה,** [שהיה מוכיח להם מעשיהם, ובמידת הדין לא היו בדקדוק], שנאמר בשמואל, "וַעֲתָה הִתְיַצְּבוּ וְאִשְׁפֹּטָה אֶתְכֶם לְפָנַי ה' אֵת כָּל צְדָקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם וְאֵת אֲבוֹתֵיכֶם", [הרי שאף עם האבות התנהג בצדקה].

לעניין תקיפות וענווה המנהיג

והדור נמשכים להיות שווים

יש אומרים, שהכתוב "זֶה דוֹר דִּרְשׁוּ מִבְּקָשֵׁי פְּנִיךָ יַעֲקֹב סֵלָה", הקיש את הדור לדורשיו [=מנהיגיו], ללמד, שהדור נמשך להיות כמו מנהיגו, ואם המנהיג הוא תקיף כל הדור יהא תקיף, ואם המנהיג הוא עניו כל הדור יהא עניו.

ויש אומרים, שהכתוב "זֶה דוֹר דִּרְשׁוּ מִבְּקָשֵׁי פְּנִיךָ יַעֲקֹב סֵלָה", הקיש את הדור לדורשיו [=מנהיגיו], ללמד, שהמנהיג נמשך להיות כמו הדור, ואם הדור הוא תקיף גם המנהיג יהא תקיף, ואם הדור הוא עניו גם המנהיג יהא עניו.

לעניין חסידות אין המנהיג

והדור נמשכים להיות שווים

לעניין חסידות, פעמים המנהיג חסיד, ודורו רשעים, ופעמים הדור חסיד, והמנהיג רשע. וכן היה בדורם של יהויקים וצדקיה.

וזהו שאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי, שאף על פי שהיו מלכים קודם יהויקים, ולא היתה מלכותו תחילת המלוכה, נאמר, "בְּרִאשִׁית מַמְלָכוֹת יְהוּזָבָד בֶּן יֵאֲשִׁיָּהוּ מְלָךְ יְהוּדָה", ללמד, שמשום רשעתו של יהויקים, בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו, כמו שהיה מבראשית, אלא שנסתכל בדורו, שהיו צדיקים, [שעדיין לא גלו החרש והמסגר], ונתקררה דעתו. ואף על פי שהיו מלכים קודם צדקיה, ולא היתה מלכותו תחילת המלוכה, נאמר, "בְּרִאשִׁית מַמְלָכֶת צְדָקְיָה מְלָךְ יְהוּדָה", ללמד, שמשום רשעת הדור של צדקיה, [שהיו כולם רשעים אחר שגלו הצדיקים עם יכניה], בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו, כמו שהיה מבראשית, אלא שנסתכל בצדקיה עצמו, שהיה צדיק, ונתקררה דעתו. ומה שנאמר, "... צְדָקְיָהוּ בְּמָלְכוֹ ... וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי ה'", לא משום שהיה רשע בעצמו, אלא משום שהיה בידו למחות בבני דורו, ולא מיחה.

סליק פרק יש בערכין

פרק רביעי השג יד

חילוק בין עני ועשיר בערכין ובקרבת מצורע

כבר נתבאר, שלעניין ערכין יש חילוק בין עשיר לעני, שעשיר שהעריך עצמו, נותן כפי הערך

הקצוב בפרשה, אבל עני שהעריך עצמו, נותן כפי

מה שידו משגת, שנאמר, "וְאִם מָדָה הוּא מְעַרְפָּד וְהַעֲמִידוּ לְפָנַי הַכֹּהֵן וְהַעֲרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יַד הַנָּדָר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן".

וכמו כן, **לעניין קרבנות מצורע, יש חילוק בין עשיר לעני, שמצורע עשיר מביא, "שְׁנֵי כִבְשִׁים תְּמִימִים וְכִבְשָׁה אַחַת בַּת שְׁנַתָּה תְּמִימָה וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִינִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְלֶג אֶחָד שֶׁמֶן",** כאמור בו, ומצורע עני מביא קרבן דל כמו שנאמר, **"וְאִם דָּל הוּא וְאִין יָדוּ מִשְׁנֵת וְלֶקַח כִּבְשֵׁי אֶחָד אֲשֶׁם לְתַנוּפָּה לְכַפֵּר עָלָיו וְעֶשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בְּלוּל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֶג שֶׁמֶן. וְשְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יַד וְהִיָּה אֶחָד חֲסָאת וְהָאֶחָד עָלָה".**

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין, כשאחד קיבל עליו ערך חבירו, או כשאחד קיבל עליו להביא קרבנות מצורע חבירו.

א. המקבל עליו ערך חבירו.

לדברי הכל החיוב תלוי במעריך, שאם המעריך עני, הרי זה מתחייב כפי מה שידו משגת, [בין שהנערך עני ובין שהנערך עשיר], ואם המעריך עשיר, הרי זה מתחייב כפי הערך הקצוב בפרשה לנערך, [בין שהנערך עני ובין שהנערך עשיר].

ודין זה למד מהכתוב, **"עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יַד הַנָּדָר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן",** המלמד, שהכל תלוי בנודר, [וזהו ששנינו, 'השג יד בנודר', כלומר במעריך, ונקרא במשנה 'נודר', כלשון הכתוב לעניין ערכין, "עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יַד הַנָּדָר", אבל הנודר ממש, שמתחייב דמי עצמו או דמי חבירו, לעולם נותן כפי שוויו של הנדור, ואפילו הנודר עני שאין לו לשלם, ואינו נפטר מחיובו עד שיהיה לו וישלם].

ב. המקבל עליו להביא קרבנות חבירו המצורע.

לדברי הכל, כשעני מקבל עליו להביא קרבנות חבירו המצורע. כשהמצורע עצמו עני, העני שמביא את קרבנותיו, מביא קרבנות מצורע עני, [שנאמר בעניין קרבנות מצורע עני, "וְאִין יָדוּ מִשְׁנֵת", לרבות עני שהביא בעבור עני]. וכשהמצורע עצמו עשיר, העני שמביא את קרבנותיו, מביא קרבנות מצורע עשיר, [שנאמר בעניין קרבנות מצורע עני, "וְאִם דָּל הוּא", ומצורע זה אינו דל].

אבל כשעשיר מקבל עליו להביא קרבנות חבירו המצורע, בין כשהיה המצורע עני, ובין כשהיה המצורע עשיר, העשיר שקיבל עליו להביא את הקרבנות, מביא קרבנות מצורע עשיר, כי המביא אינו דל, ובעניין קרבנות מצורע עני נאמר, "וְאִם דָּל הוּא".

הנערך		ערכין		המצורע		קרבנות מצורע	
				[=המתחייב]			
עני	עשיר			עני	עשיר		
ערך עני	ערך עני	עני	[=המתחייב]	קרבן עשיר	קרבן עני	עני	מביא הקרבן
				קרבן עשיר	קרבן עשיר		

נתבאר, שכשעני מתחייב להביא של עשיר, יש חילוק בין חיוב קרבנות מצורע, לבין חיוב ערכין.

שלעניין קרבנות מצורע, החיוב הוא כדין המצורע עצמו, שהוא עשיר, ולא כדין מביא הקרבנות, שהוא עני, ולכן אף על פי שהמביא הוא עני, הוא מביא קרבן מצורע עשיר.

ולעניין ערכין, החיוב הוא כשל המעריך שהוא עני, ולא כדין הנערך, שהוא עשיר, ולכן, אף על פי שהנערך הוא עשיר, המעריך מביא כפי השג ידו, כדין עני.

אולם לדעת רבי, באמת אין כזה חילוק, כי באמת בשני המקומות החיוב הוא כשיעור החיוב של המתחייב עצמו.

שכן, לעניין ערכין, המעריך הוא המתחייב, ולכן אף כשהעריך אדם אחר, ראוי שיתן כפי מה שהוא עצמו ראוי להתחייב.

ולעניין מצורע, המתחייב הוא המצורע עצמו, ולכן אף כשאחר מביא במקומו, ראוי שיתן כשיעור המתחייב עצמו.

והוא הדין לעניין ערכין, אם יארע שיהיה החיוב מחמת העשיר, כמו במצורע, כגון שעשיר יאמר ערכי עלי, ואחר כך יבוא עני ויאמר, מה שאמר אותו עשיר חיובו עלי, יתחייב העני ערך עשיר, כי בזה החיוב הוא מחמת העשיר, ולא מחמת העני.

מה ששנינו בתחילת הפרק, **"והשנים בנידר, והערכין בנערך, והערך בזמן הערך",** יתבאר בעזה"י בדף י"ח.

עני והעשיר או עשיר והעני [לעניין ערכין]

כבר נתבאר, שלעניין ערכין, יש חילוק בין מעריך עשיר, שנותן כפי הערך הקצוב בפרשה, לבין מעריך עני, שנותן כפי מה שידו משגת. ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין, כשבין שעת דיבורו לשעת התשלום נשתנה מצבו.

לדעת תנא קמא – עני שדיו לשלם כפי מה שידו משגת, הוא זה שהיה עני גם בשעת הנדר, וגם בשעת התשלום, [ואפילו אם באמצע היה עשיר].

אבל אם בשעה שהעריך היה עני, והעשיר קודם ששילם, נותן ערך הקצוב בפרשה כעשיר, שנאמר,

"על פי אֲשֶׁר תִּשְׁיג יָד הַנֶּדֶר יַעֲרִיכְנוּ הַכֹּהֵן", והרי זה, מאחר שנתעשר, ידו משגת לתת כל הערך הקצוב. וכמו כן אם בשעה שהעריך היה עשיר והעניי קודם ששילם, נותן ערך הקצוב בפרשה כעשיר, שנאמר, "על פי אֲשֶׁר תִּשְׁיג יָד הַנֶּדֶר יַעֲרִיכְנוּ הַכֹּהֵן", ומשמע שהדבר תלוי בשעת הנדר.

ולדעת רבי יהודה – אין נחשב עני, שדיו לשלם כפי מה שיזו משגת, אלא זה שמתחילה ועד סוף, [כלומר משעת הנדר ועד התשלום], **היה עני,** שנאמר "וְאִם מָךְ הוּא מְעַרְפֶּךָ", והכתוב "הוא" בא ללמד, שלא נאמר הדין הזה, אלא במי שהוא מך מתחילה ועוד הסוף, אבל אם היה עשיר באחד מהזמנים בין בתחילה בין בסוף ואפילו באמצע בלבד, אינו בכלל "מך" האמור כאן, ומחויב לשלם ערך הקצוב בפרשה כעשיר.

עני והעשיר או עשיר

והעני [לעניין קרבנות מצורע]

כבר נתבאר, שלעניין קרבנות מצורע, יש חילוק בין עשיר, שמביא שלושה כבשים, לבין עני, שמביא כבש ושתי צפורים או שתי בני יונה. ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין, כשנשתנה מצבו ממה שהיה.

לדעת רבי שמעון – הכל הולך אחר שעת הבאת החטאת, [שהוא הקרבן המכפר], ואם באותה שעה הוא עשיר, מביא קרבנות מצורע עשיר, ואם באותה שעה הוא עני, מביא קרבנות מצורע עני, שנאמר בסוף פרשת קרבנות מצורע עני, "... וְכָפַר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהָר לְפָנָי ה' . זאת תֹּרַת אֲשֶׁר בּוֹ נִגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תִשְׁיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ", ויש ללמוד מכאן, שדין זה של הקרבנות שמביא מי שלא תשיג ידו, תלוי בכפרה, ומאחר שהחטאת היא המכפרת, בשעת הבאת החטאת נקבע אם נידון כעני או כעשיר.

ולדעת רבי יהודה – הכל הולך אחר שעת הבאת האשם, [שהוא הקרבן המכשירו להיות טהור], ואם באותה שעה הוא עשיר, מביא קרבנות מצורע עשיר, ואם באותה שעה הוא עני, מביא קרבנות מצורע עני, שנאמר בסוף פרשת קרבנות מצורע עני, "זאת תֹּרַת אֲשֶׁר בּוֹ נִגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תִשְׁיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ", ויש ללמוד מכאן, שדין זה של הקרבנות שמביא מי שלא תשיג ידו, ומאחר שהאשם הוא המטהר, בשעת הבאת האשם נקבע אם נידון כעני או כעשיר.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – הכל הולך אחר שעת הבאת הצפורים, [שהוא מביא כשסר ממנו הנגע], ואם באותה שעה הוא עשיר, מביא קרבנות מצורע עשיר, ואם באותה שעה הוא עני, מביא קרבנות מצורע עני, שנאמר בסוף פרשת קרבנות מצורע עני, "זאת תֹּרַת אֲשֶׁר בּוֹ נִגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תִשְׁיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ", ויש ללמוד מכאן, שדין זה של הקרבנות שמביא מי שלא תשיג ידו תלוי בדבר הגורם לו טהרה, ומאחר שהצפורים הם הגורמים לו סדר הטהרה, בשעת הבאת הצפורים נקבע אם נידון כעני או כעשיר.

[אבל אין ללמוד מהכתוב "וְאִם דָּל הוּא", שאין נחשב דל לעניין קרבנות מצורע, אלא מי שהוא דל מתחילתו ועד סופו, כעין מה שדרש רבי יהודה לעניין ערכין, כי יש כאן גזרת הכתוב שהכל תלוי בטהרה וכתוב זה בא ללמד דין אחר, והוא, שעשיר המביא על עני, או עני המביא על עשיר, מביא קרבנות עשיר].

עד כשר שנפסל וחזר להכשרו

בעניין שבועת העדות נאמר, "וְנִפְּשׁ פִּי תִּחָטֵּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֶלֶּה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנָשֵׂא עֹנֹו".

ולמדנו מכאן, שאין העד כשר, אלא כשהיה כשר גם בשעת הראיה, וגם בשעת ההגדה, אבל אם באחד מהזמנים הללו היה פסול, הרי זה עד פסול, כגון, (א) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו, וכשבא להעיד כבר נעשה חתנו. (ב) ראה עדות כשהיה פקח, וכשבא להעיד כבר נתחרש. (ג) ראה עדות כשהיה פתוח, וכשבא להעיד כבר נסתמא. (ד) ראה עדות כשהיה שפוי, וכשבא להעיד כבר נשתטה.

אולם אם בשני הזמנים הללו, [בשעת הראיה, ובשעת ההגדה], **היה כשר לעדות, אף על פי שבאמצע היה פסול, הרי זה כשר,** כגון (א) היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו ואחר כך מתה בתו, [קודם שבא לבי"ד להעיד]. (ב) פקח ונתחרש וחזר ונתפקח. (ג) פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח. (ד) שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה.

ואין ללמוד מהכתוב "וְהוּא עֵד", שאין העד כשר, אלא כשהיה כשר מתחילה ועד סוף, כי אמר קרא "או ראה אם לא יגיד" בראיה והגדה תלא רחמנא והכתוב "וְהוּא עֵד", בא ללמד דין אחר.

והוא, שאין העד מתחייב משום שבועת העדות, אלא שבעל הדין תבע אותו ביחוד, כגון שאמר לו, אם אתה יודע לי עדות, בוא והעד, [ונשבע לשקר שאינו יודע], והוא הדין, כשאמר לקבוצת אנשים, משביע אני כל אחד מכם היודע לי עדות שיבוא להעיד לי, [ונשבע אחד מהם לשקר שאינו יודע], כי מאחר שלא השביע כולם את מי שיודע לו עדות הרי זה כתובע את עדו ביחוד.

אבל לא ייחד את מי שתובע, כגון שאמר לקבוצת אנשים, משביע אני אתכם, שאם אתם יודעים לי עדות, בואו והעידו, [ונשבע אחד מהם לשקר

שאינו יודע], אין בתביעה זו לחייב את הנשבע לשקו משום שבועת העדות, כי לא תבע את העד בייחוד.

דף י"ח

עני בנו של עשיר [לעניין ערכין]

כבר נתבאר, שלעניין ערכין, יש חילוק בין מעריך עשיר, שנותן כפי הערך הקצוב בפרשה, לבין מעריך עני, שנותן כפי מה שידו משגת. ולהלן יתבאר בעזה"י, מה דינו של עני בן עשיר.

א. אם בשעה שהכהן מעריך את הבן כבר מת אביו העשיר – דין פשוט הוא, שמאחר שהבן יורש את אביו, הבן נעשה עשיר, ומחויב לתת כעשיר כפי הערך הקצוב בפרשה.

ב. אם בשעה שהכהן מעריך את הבן אביו העשיר חי ובריא – דין פשוט הוא, שמאחר שאין הבן יורש את אביו בחייב, הבן עודו עני, ואינו נותן אלא כפי מה שידו משגת.

ג. וכמו כן אם בשעה שהכהן מעריך את הבן אביו גוסס – אף על פי שרוב גוססים עומדים למות, מאחר שעד שימותו הם נחשבים כחיים, הבן עודו עני, ואינו נותן אלא כפי מה שידו משגת.

עני שהשכיר ספינה [לעניין ערכין]

א. מי שאין תחת ידו כל רכוש, אבל יש לו ספינה בים מלאה ממון שלו – דין פשוט הוא, שהוא נחשב עשיר, ומחויב לתת כעשיר, כפי הערך הקצוב בפרשה.

ב. ומי שאין תחת ידו כל רכוש, ואין לו אלא ספינה שהשכירה לאחרים – מאחר שאין בידו כלום, חוץ מהשכר העתיד לבוא לו, וחוץ מספינתו, נידון הוא כעני. כי השכר העתיד לבוא, אינו נחשב כממונו, כי אין השכירות משתלמת אלא בסופה, וכל זמן שלא נשלמו ימי השכירות, עדיין אינו יכול לתבוע את דמי השכירות. ואת הספינה שלו אין מחייבים אותו למכור כדי לשלם ערכו, כי היא נידונית כדבר שמתפרנס ממנו, ואין מחייבים אדם למכור כלים שמתפרנס מהם כדי לשלם חיוב ערכין, [ודין זה הוא כדעת רבי אליעזר, האומר כן בדף כ"ג, שאם היה איכר, מניחים בידו את צמד בקר שחורש בו, ואם היה חמר, מניחים בידו חמורו, ואין נוטלים אותם ממנו להקדש].

השנים בנידר [=בנערך]

ראובן בן עשרים, ושמעון בן ששים. כשראובן אמר "ערך שמעון עלי", נותן ערך בן ששים [=15 שקלים]. וכשמעון אומר "ערך ראובן עלי", נותן ערך בן עשרים [=50 שקלים].

שאלו הולכים אחר שנות המעריך אלא כשאמר "ערכי עלי", אבל כשאמר "ערך פלוני עלי", אף על פי שאין שנותיהם שוות, המעריך מתחייב לשלם את ערכו של הנערך.

הערכין בנערך

ראובן ודינה בני עשרים. כשראובן אמר "ערך דינה עלי", נותן ערך נקבה [=30 שקלים]. וכשדינה אומרת "ערך ראובן עלי", נותנת ערך זכר [=50 שקלים].

שאלו הולכים אחר המעריך אלא כשאמר "ערכי עלי", אבל כשאמר "ערך פלוני עלי", אף על פי שזה זכר וזה נקבה, המעריך מתחייב לשלם את ערכו של הנערך.

והערך בזמן הערך

הערך עצמו כשהיה פחות מבן עשרים, [שערכו 20 שקלים], וכשבא לתת כבר נעשה בן עשרים, [שערכו 50 שקלים], אינו חייב לשלם אלא כפי ערך השנים שהיה בשעה שהעריך, ולא כפי ערך השנים של השעה שבא לשלם, שנאמר "כְּעֶרְכָּךָ יְקוּם", ללמד שאינו נותן אלא כשעה שהעריך. [אבל לולא הכתוב הזה, היה מקום ללמוד בהיקש, שכשם שלעניין נדרים משלם כפי השווי של שעת התשלום, כך לעניין ערכין, ישלם כפי הערך של שעת התשלום].

דברים שהוקשו נדרים לערכין

נאמר בכתוב "נָדַר בְּעֶרְכָּךָ", להקיש נדרים לערכין לשני הדברים הבאים.

א. מרגלית לקלים.

נאמר לעניין ערכין, "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךָ בַּיּוֹם הַהוּא", ללמד, שלא ישהה מרגלית לקלים, כגון, אם עני העריך עצמו, ובא כהן להעריכו, ויש לאותו עני מרגלית, השווה שלושים סלעים, אין אומרים, מאחר שניתן להשהות אותה עד שיעלוה לדרך שיש שם עשיר, והוא יקנה אותה בחמישים סלעים, הרי היא נחשבת כשווה חמישים סלעים, ואינו עני, ויתן ערך שלם, אלא מעריכים אותה כפי מקומה ושעתה.

וכמו כן לעניין נדרים, אם אמר דמי מרגלית זו עלי, אין אומדים אותה לפי מכר הכרכים, אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום.

ב. לידון בכבודו.

לעניין ערכין, מי שאמר, "ערך אבר פלוני עלי", ואותו אבר הנשמה תלויה בו, [כגון שהיה ראש או כבד], מתחייב בכך בדמי ערך כולו, [כפי שנתבאר בדף ד'].

וכמו כן לעניין נדרים, אם אמר, "שווי אבר פלוני עלי", ואותו אבר הנשמה תלויה בו, [כגון שהיה ראש או כבד], מתחייב בכך בדמי כולו.

עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל

א. בכתוב "מראשו ועד רגליו".

לעניין נגעים נאמר, "וְאִם פָּרוּחַ תִּפְרַח הַצָּרְעַת בְּעוֹר וְכִסְתָּהּ הַצָּרְעַת אֶת כָּל עוֹר הַנִּגַּע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן. וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנִּיחַ כִּסְתָּהּ הַצָּרְעַת אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָהַר אֶת הַנִּגַּע כְּלוּ הַפֶּה לָבוֹן טָהוֹר הוּא", ללמד שאם פרח הצרעת בכל הגוף, הרי זה טהור.

ולעניין זה הכל מודים, שדבר פשוט הוא, שכוונת הכתוב "מראשו ועד רגליו", היא עד ולא עד בכלל, כלומר שדי בזה שתפרח הצרעת בכל הגוף עד הראש בלא הראש ועד הרגלים בלא הרגלים, כדי שיהיה טהור, ואין צריך שתפרח גם בראש וברגלים.

- י"א שדין זה פשוט, כי נגעי מקום בשר שונים מנגעי מקום שער, [שסימני נגע שבמקום שער הם שער צהוב. וסימני נגע שבמקום בשר, הם שער לבן ופסיון], ואם כן, ודאי יש לדון כל מקום בפני עצמו, וכשתפרח הצרעת של מקום בשר בכל מקום בשר, דיה.

- וי"א שדין זה פשוט, כי נאמר בעניין, "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן", ואינו יכול לראות בראש מפני השער, ולא ברגלים בין אצבע לאצבע.

ב. בכתוב "מיום הראשון עד יום השביעי".

לעניין חיוב מצה, ואיסור חמץ בפסח, נאמר, "שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֹךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָּל אֶכֶל חֶמֶץ וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי".

ולעניין זה הכל מודים שכוונת הכתוב "מיום הראשון עד יום השביעי", היא עד ועד בכלל, כלומר מיום ראשון ויום ראשון בכלל, עד יום שביעי ויום שביעי בכלל.

לדעת תנא קמא בברייתא – אמנם לא בכל מקום כוונת התורה עד ועד בכלל, אבל במקום זה על כרחך כך כוונת התורה, שהרי מפורש בכתוב שאחרי כן, "בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרְבֵי תֹאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרְבֵי".

ולדעת רבי – אף בלא שיפרש זאת הכתוב, היינו יודעים שעד ועד בכלל, כי בכל מקום שלא נתפרש אחרת, עד ועד בכלל, ואם כן ראשון בכלל ושביעי בכלל.

ג. בכתובים בפרשת ערכין.

יתבאר בעזה"י להלן.

[ויקרא כ"ז א'-ח'] וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר בְּעָרְכָּךְ נִפְשֹׁת לַה'. וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהִזָּה עָרְכָּךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִקְבָּה הוּא וְהִזָּה עָרְכָּךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל. וְאִם מִבְּנֵי חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְעַד בֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר עֲשָׂרִים שָׁקֶל וְלִנְקָבָה עֲשָׂרֵת שָׁקֶלִים. וְאִם מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שָׁקֶלִים כֶּסֶף וְלִנְקָבָה עָרְכָּךְ שְׁלֹשֶׁת שָׁקֶלִים כֶּסֶף. וְאִם מִבְּנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה וְמֵעֵלָה אִם זָכָר וְהִזָּה עָרְכָּךְ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלִנְקָבָה עֲשָׂרָה שָׁקֶלִים. וְאִם מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלִנְקָבָה עֲשָׂרָה שָׁקֶלִים.

שנות הערכין

כבר נתבאר, שהערכין הקצובים בתורה משתנים הם לפי מניין שנות הנערך, כמבואר בפרשה.

- וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהִזָּה עָרְכָּךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִקְבָּה הוּא וְהִזָּה עָרְכָּךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל.

- וְאִם מִבְּנֵי חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְעַד בֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר עֲשָׂרִים שָׁקֶלִים וְלִנְקָבָה עֲשָׂרֵת שָׁקֶלִים.

- וְאִם מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְהִזָּה עָרְכָּךְ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שָׁקֶלִים כֶּסֶף וְלִנְקָבָה עָרְכָּךְ שְׁלֹשֶׁת שָׁקֶלִים כֶּסֶף.

- וְאִם מִבְּנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה וְמֵעֵלָה אִם זָכָר וְהִזָּה עָרְכָּךְ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלִנְקָבָה עֲשָׂרָה שָׁקֶלִים.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין בשנת ששים עצמה, ובשנת עשרים עצמה, ובשנת חמש עצמה, וביום שלוששים עצמו.

והנה לעניין שנת ששים עצמה, מבואר בכתוב, שהיא נידונית כפחות מששים, שכן נאמר, "וְאִם מִבְּנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה וְמֵעֵלָה", משמע רק למעלה מששים שנה נידון כערך זקן, אבל בשנת ששים עצמה אינו נידון כן, אלא כפחות מששים שנה.

ומתחילה רצו ללמוד בבניין אב, שכמו כן, כשם ששנת ששים הנקובה בפרשה, אין הערך משתנה אלא לאחר שנת ששים, כך בשאר שנים הנקובות בפרשה, אין הערך משתנה אלא בשנה שאחריה.

[ואם כן כשם שבשנת ששים עצמה הוא נידון כפחות משנת ששים, ויש לו ערך של 50 שקלים. כך ביום

שלושים עצמו, הוא נידון כפחות מיום שלשים, ואין לו ערך. ובשנת חמש עצמה, הוא נידון כפחות משנת חמש, ויש לו ערך של 5 שקלים. ובשנת עשרים עצמה, הוא נידון כפחות משנת עשרים, ויש לו ערך של 20 שקלים].

אולם דחו זאת, כי אם הדבר למד בבניין אב, יש לדחותו, ולומר, שאין הדברים שווים, כי יתכן שרק שנת ששים נידונית כפחות מששים, כי יש בכך חומרה, שהערך יהיה 50 שקלים ולא 15 שקלים, אבל בשאר השנים הנקובות בפרשה, כשיהיה הערך של אותה שנה עצמה כפחות ממנה, יהיה הדבר להקל, כי בכל שאר ערכין הערך של השנים הקודמות הוא פחות.

ומכל מקום יש ללמוד בגזרה שווה, ממה שנאמר בשנת ששים "שָׁנָה", וכמו כן נאמר בשאר מניינים "שָׁנָה", והיא גזרה שווה מופנית, [כלומר שנכתבה רק לצורך הדין הזה, ולא לדברים אחרים, ולכן אף שיש להקשות עליה כנ"ל, אין דוחים אותה], שכן נאמר בכתוב כמה פעמים "שָׁנָה", אף שדי היה לכתוב זאת רק פעם אחת, [ואם כן, תורה חזרה על כך כמה פעמים לצורך הגזרה שווה, והרי היא מופנית לכך].

ואם כן כך היא חלוקת הערכין :

ערך נקבה	ערך זכר	
-	-	0 - 30 יום
3 שקלים	5 שקלים	31 יום - סוף שנת 5
10 שקלים	20 שקלים	תחילת שנת 6 - סוף שנת 20
30 שקלים	50 שקלים	תחילת שנת 21 - סוף שנת 60
10 שקלים	15 שקלים	תחילת שנת 61 - ומעלה

ולדעת רבי אליעזר, מאחר שנאמר בעניין ערכין "מִן שְׁשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה", וכן נאמר בעניין הלוויים, "פָּקֵד אֶת בְּנֵי לְוֵי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם כָּל זָכָר מִן חֹדֶשׁ וְמַעְלָה תִּפְקְדוּם", **יש ללמוד בגזרה שווה**, שכשם שאצל הלוויים הכוונה לחודש ויום אחד, [שכן "חֹדֶשׁ וְמַעְלָה" היינו יותר מחודש, כלומר חודש ויום אחד], כך לעניין ערכין "מִן שְׁשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה", **הכוונה לחודש ויום יותר משנת ששים**, [ואין לומר, שהכוונה ליום אחד יותר משנת ששים, כמו אצל הלוויים, ש"וְמַעְלָה" האמור בהם, היינו יום אחד יותר מחודש, כי ללמוד על יום אחד יותר משנת ששים, אין צורך בגזרה שווה, ומתוך הכתוב "מִן שְׁשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה" עצמו, יש ללמוד זאת, ומתוך שנאמרה גזרה שווה, על כרחך באה ללמד, שיש להוסיף על הששים, חודש שלם ויום אחד].

ומאחר שכבר נתבאר, שגם שאר המניינים האמורים בפרשת ערכין למדים בגזרה שווה מהמניין האמור בשנת ששים, אם כן בכולם אין הערך משתנה אלא לאחר חודש ויום מתום השנה האמורה בהם, ואם כן כך היא חלוקת הערכין.

ערך נקבה	ערך זכר	
-	-	0 - 30 יום
3 שקלים	5 שקלים	31 יום - סוף חודש ראשון של שנת 6
10 שקלים	20 שקלים	תחילת חודש שני של שנת 6 - סוף חודש ראשון של שנת 21
30 שקלים	50 שקלים	תחילת חודש שני של שנת 21 - סוף חודש ראשון של שנת 61
10 שקלים	15 שקלים	תחילת חודש שני של שנת 61 - ומעלה

שנים שנאמרו מעת לעת

א. שנה האמורה בקדשים.

כל הקרבנות שנאמרו בהם מניין שנים, כגון, "שָׁה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָּכֶם מִן הַבְּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ", הכוונה לשנים שלמות מעת לעת, [כלומר אם נולד בכ"ז אדר, לא נשלמה לו שנה עד כ"ז אדר הבא באותה שעה שנולד בה, ולא יקרא בן שתי שנים כשיגיע ראש השנה], שנאמר "כַּבֵּשׁ בֶּן שָׁנָתוֹ", ללמד, שיהא בן שנתו שלו, ולא בן שנה למניין העולם.

ב. שנה האמורה בבתי ערי חומה.

המוכר בית בעיר חומה אינו רשאי לגואלו אינה בשנה הראשונה למכירה, שנאמר, "וְאִישׁ כִּי יִמְכַר בַּיִת מוֹשֵׁב עִיר חוֹמָה וְהִיָּתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֵּם שָׁנָה מִמְּכָרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ", ואם לא גאל, שוב אין הבית חוזר אליו, ונכנס לעולם לרשות הקונה, שנאמר, "וְאִם לֹא יִגְאֹל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תִּמְיָמָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצִמְיַתָּה לְקִנְיָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיָּבֵל".

ושנה זו שיש לו לגאול, היא מעת לעת מזמן המכירה, שנאמר, "וְהִיָּתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֵּם שָׁנָה מִמְּכָרוֹ", ללמד, שמונה שנה למכירה, ולא לשנות העולם.

ג. שתי שנים האמורים בשדה אחוזה.

המוכר שדה אחוזה, אינו רשאי לגואלה מהמוכר אלא אחרי שיעברו שתי שנים מעת לעת מהמכירה, שנאמר, "בְּמִסְפַּר שָׁנָיִ תְּבוֹאֹת יִמְכַר לָךְ", ומיעוט שנים שתיים. ופעמים שאדם אוכל שלוש תבואות בשתי שנים.

ד. שש שנים שבעבד עברי.

עבד עברי עובד שש שנים, שנאמר, "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחֻפְשֵׁי חֲנָם", והכוונה לשש שנים מעת לעת, שנאמר, "שֵׁשׁ

שָׁנִים יַעֲבֹד וַיִּבְשְׁבַעַת", ללמד, שפעמים עובד אף בשנה השביעית, כלומר שעובד שש שנים מעת לעת, והן נמנות לשנות העולם בשבע שנים, [קצת מראשונה, וקצת מאחרונה, וחמש שלמות באמצע].

ה-ו. וכן שנים שבבן ושבבת.

לדברי רב גידל אמר רב – הכוונה לכך, שכל השנים שנאמרו בערכין, לקצוב את הערכין, אינם לפי שנות העולם, אלא לפי שנות הנערך מיום ליום מיום שנולד. [ונקראו שבבן ושבבת כי הערכין הקצובים בפרשה חלוקים בין זכר לנקבה].

ולדברי רב יוסף – הכוונה לכך, שכל השנים שנשנו במסכת נידה בפרק יוצא דופן, כגון בן שתים עשרה שנה נדריו נבדקים, בן שלוש עשרה שנה נדריו קיימים, וכן הרבה, כל המניינים הללו, הם מעת לעת מיום הלידה ולא לשנות העולם. [ונקראו שבבן ושבבת כי כל המניינים מדברים בבן כך וכך ובבת כך וכך].

[ולא נחלקו רב ורב יוסף בדין, אלא מודים הם, שגם לעניין ערכין וגם לעניין המנויים בפרק יוצא דופן, יש למנות מעת לעת, ולא נחלקו אלא לאיזה מהם נתכוונה הברייתא במילים "וכן שבבן ושבבת". שלדברי רב הכוונה לשנות ערכין הכתובים בתורה, כשאר דברים שהזכיר התנא, שהם דברים הכתובים בתורה. ולדברי רב יוסף, אין הכוונה לכך, כי אם כן היה לו לשנות, "וכן שבזכר ובנקבה"].

דף י"ט

הסיבה שערך זקנה אינו נפחת בשנת ששים אלא בשליש [מ-30 ל-10], וערך זקן נפחת בשנת ששים ביותר משליש [מ-50 ל-15]. כי הזקנה עדיפה על הזקן.

כדאמרי אינשי, **סבא בביתא פאחא בביתא** [=זקן בבית שבר בבית שאינו אלא למשא. לישנא אחרינא פאחא בביתא ערום בבית].

סבתא בביתא סימא בביתא [=זקנה בבית מטמון בבית, שיכולה לטרוח ולעשות מלאכה בזקנותה].

סליק פרק השג יד

פרק חמישי האומר משקלי עלי

האומר משקלי עלי

מי שאמר "משקלי עלי", או "משקל אבר פלוני עלי", הרי זה מתחייב לתת להקדש ממון, כמשקל מה שאמר. [משקל כולו ניתן לשקול בנקל, ולהלן יתבאר בעזה"י היאך שוקלים אבר אחד כגון יד].

ואם פירש איזה דבר יביא במשקל מה שאמר, כגון שאמר, "משקלי עלי בזהב", או "משקלי עלי בכסף", **יביא כפי שאמר**, כלומר זהב כמשקלו, או כסף במשקלו.

אבל כשלא פירש איזה דבר יביא במשקל מה שאמר, כגון שאמר סתם, "משקלי עלי", רשאי להביא כל דבר באותו משקל, ובלבד שיש הרגילים לשקול אותו דבר. כגון במקום שיש המוכרים זפת במשקל, רשאי להביא זפת במשקלו, אף על פי שיש שמוכרים זפת שלא במשקל, [אלא במידה]. ובמקום שמוכרים בצלים במשקל, רשאי להביא בצלים במשקלו, אף על פי שהמוכרים בצלים במשקל, אינם מדייקים, ורגילים להוסיף שנים ושלושה בצלים יותר על המשקל שאומרים.

וכל זה ברוב בני אדם, אבל כשאדם חשוב [=עשיר] אומר "משקלי עלי", אף על פי שלא פירש איזה דבר יביא במשקלו, עליו להביא לפי כבודו, ומי שהוא עשיר ביותר, יביא משקלו זהב. וכן היה, כשאמה של ירמטיא אמרה, "משקל בתי עלי", ועלתה לירושלים, ושקלוה, מאחר שהיתה עשירה, הוצרכה לתת משקלה בזהב.

המוכר את הבית לא מכר בור ודות שבתוכו

המוכר בית, שיש בו בור [=חפירה בקרקע] או דות [=בניין של אבנים עשוי כעין בור], הבור והדות אינם מכורים עם הבית, אפילו כשפירש המוכר את גודלם, [אלא אם כן אמר בפירוש שמוכר אותם].

ונחלקו חכמים ורבי עקיבא, במי שמכר לחבירו בית, שהבור והדות של המוכר, האם בעל הבית משייר לעצמו דרך לבורו ודותו, או מאחר שמכר את הבית לא שייר בו לעצמו כלום חוץ מהבור והדות ומעתה אם רוצה להגיע לבורו ודותו צריך לקנות לו דרך להגיע אליהם.

לדעת רבי עקיבא – כל מוכר בעין יפה מוכר, ואינו משייר לעצמו במכירה שום דבר שהלוקח צריך לו, ואם כן, מאחר שמכר את הבית, וכל הבית נצרך לקונה, [שאינו רוצה שיכנסו לביתו בלא רשות], הרי זה מוכר את כל הבית, ואינו משייר לעצמו דרך לבורו ולדותו, ואם רוצה להיכנס אליהם עליו לקנות לו דרך מהקונה.

ולדעת חכמים – כל מוכר בעין רעה מוכר, ואינו מוכר אלא מה שאינו צריך לעצמו, ומאחר שיש

לו בור ודות בבית, לא מכר את הדרך אליהם, אלא **שייר לעצמו את הדרך**, ולכן רשאי להיכנס לבורו ודותו בלא לקנות לו דרך מהקונה.

ויש אופן, שבו מודה רבי עקיבא, שהמוכר בית, משייר לעצמו גם את הדרך לבורו ודותו, אף על פי שלא אמר זאת בפירוש, והוא כשאומר 'בית זה אני מוכר לך חוץ מהבור והדות'. והטעם לכך הוא, כי אמירת 'חוץ מהבור והדות' מיותרת היא, שהרי בלא תוספת זו, אין בור ודות בכלל מכירת הבית, והתוספת, באה ללמד שמשייר לעצמו גם את הדרך.

האומר קומתי עלי או מלא קומתי עלי

א. מי שאמר "קומתי עלי".

– לדברי הכל, **מתחייב לתת להקדש ממון כמידתו ממש, כלומר קנה שגובהו כגובהו, ורוחבו כרוחבו, ועוביו כעוביו**, [=שרביט שאינו נכסף]. [אם פירש באיזה דבר, כגון זהב או כסף, יביא כמו שפירש, ואם לא פירש, יכול להביא מכל דבר].

ב. ומי שאמר "מלא קומתי עלי".

– **לדעת התנא של הברייתא, דינו כנ"ל**, שהוא מתחייב להקדש ממון כמידתו ממש, [שרביט שאינו נכסף], כלומר קנה שגובהו כגובהו, ורוחבו כרוחבו, ועוביו כעוביו.

– **ולדעת רבי עקיבא, מאחר שגם בלא אמירת המילה "מלא", היה מחויב בכך, כשהוסיף את המילה "מלא", הרי זה כאומר מידת קומתי דווקא, ולא כל מידתי, ולפיכך, אינו מחויב להביא ממון כמדתו באורך ורוחב ועובי, אלא מביא קנה דק מאוד כמידת אורכו ודיו**, [=שרביט נכסף]. [אם פירש באיזה דבר, כגון זהב או כסף, יביא כמו שפירש, ואם לא פירש, יכול להביא מכל דבר].

כמה ספקות

א. "עומדי עלי".

נסתפקו בגמרא, האם האומר "עומדי עלי", מתחייב בכל מידתו, כאומר "קומתי עלי", או שדיו בקנה דק כאורכו.

ב. "רוחבי עלי".

נסתפקו בגמרא, האם האומר "רוחבי עלי", מתחייב בכל מידתו, כאומר "קומתי עלי", או שדיו בקנה דק כרוחבו.

ג. "ישיבתי עלי".

ד. "עובי עלי".

ה. "היקפי עלי".

נסתפקו בגמרא, האם האומר "היקפי עלי", מתחייב בכל מידתו, כאומר "קומתי עלי", או שדיו בקנה דק כמידת היקפו.

כיצד מודדים משקל של אבר

לדעת רבי יהודה – מי שנתחייב להקדש משקל של אבר מסוים, כך ידע את משקלו, תחילה ימלא חבית במים, ויכניס את אותו אבר לתוכה, כדי שיצאו ממנה מים כנפח אותו אבר, ויחזור ויכניס לתוכה בשר חמור וגידים ועצמות של חמור, כשיעור הבשר והעצמות והגידים שיש באבר שנתחייב בו, וכשיעלו המים בחבית עד למעלה, ידע שהכניס בתוכה מהחמור כנפח האבר שאמר, וישקול את חלקי החמור, וידע כמה משקל האבר שאמר. והסיבה שיש לעשות מדידה זו בחלקי חמור, כי בשר חמור שוקל כבשר אדם, וזכר לדבר מהכתוב "וּתְעַנְּבָה עַל פְּלִגְשִׁיקָם אֲשֶׁר בְּשַׂר חַמּוּרִים בְּשָׂרָם וְזָרְמַת סוּסִים וְזָרְמַתָּם". והסיבה שיש לשער בשר חמור כבשר שבאבר, וכן גידים, וכן עצמות, ולא יכניס רק בשר חמור, כי משקלי בשר וגידים ועצמות שונים זה מזה.

ולדעת רבי יוסי – אין עושים מדידה זו, אלא אומדים את האבר כמה הוא ראוי לשקול.

[אמר לו רבי יוסי לרבי יהודה, היאך אפשר לכוון בשר כנגד בשר, גידים כנגד גידים, עצמות כנגד עצמות. ענה לו רבי יהודה, אומדים את הדבר. אמר לו רבי יוסי, עד שאומדים כמה בשר וגידים ועצמות יש באבר, יאמדו את משקל האבר עצמו. ורבי יהודה יאמר, שמכל מקום מה שאפשר לעשות במדידה ממש, יש לעשות במדידה].

מה נקרא "יד"

א. יד האמורה בכל מקום בתורה, היא כל היד עם הקיבורת [=בשר התפוח שבין המרפק לבית השחי], שעליו מניחים תפילין של יד, ולכן כשאמרה תורה, "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ", הכוונה למקום הקיבורת.

ב. אולם לעניין קידוש ידים ורגלים, אף שנאמר בתורה לשון יד, "וְעָשִׂיתָ פִּיּוֹר נְחֻשֶׁת וְכִנּוֹ נְחֻשֶׁת לְרַחֲצָהּ ... וְרָחְצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם", הלכה למשה מסיני, שדי ברחיצת היד עד הפרק [=חיבור מקום הכף והזרוע], כלומר כף היד לבדה.

ג. ובלשון בני אדם, היד היא עד האציל [=מרפק], ולכן האומר "משקל ידי עלי", מתחייב לתת משקל ידו עד האציל.

א. רגל האמורה בכל מקום בתורה, היא החלק התחתון של הרגל עד הקרסול, ולכן, כשאמרה תורה בעניין חיוב ראייה, "שֵׁלֶשׁ רַגְלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה" ללמד, שמי שאין לו רגלים, פטור מראיה, למדנו, שכל שאין לו את החלק התחתון של הרגל, פטור מראיה. [ובכלל זה בעלי קבין].

ב. ולפיכך, כשאמרה תורה לעניין חליצה, "וְחָלְצָה גְּעֻלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ", למדנו, שאף החלק שמעל הרגל, כלומר עד הברך, כשר לחליצה. [רב פפא למד מכאן, שעצם הקרסול מחוברת לכף הרגל, שאם היא נפרדת ממנה, הקרסול הוא יהיה החלק שמעל הרגל, ואם כן רק עד אליו תהא החליצה כשרה, ולא למעלה ממנו. אולם רב אשי אמר, שאפילו אם הקרסול אינה חלק מכף הרגל, מאחר שהיא בגובה כף הרגל, לא תיקרא מעל הרגל, ולכן אף על פי שאינה חלק מכף הרגל, עד הברך נחשב כמעל הרגל].

ג. ובלשון בני אדם, הרגל עצמה היא עד הברך, ולכן, האומר, "משקל רגלי עלי", מתחייב לתת משקל רגלו עד הברך.

דמי אברים

כבר נתבאר בדף ד', שהמעריך אבר אחד, כגון שאמר, "ערך אבר פלוני עלי". אם הנשמה תלויה באותו אבר, כגון שאמר, "ערך ראשי עלי", הרי זה נידון כמי שהעריך את כולו, ונותן את הערך הקצוב בפרשה. ואם אין הנשמה תלויה באותו אבר, כגון שאמר, "ערך ידי עלי", אינו חייב כלום.

ולעניין נדרים, המתחייב דמי אבר אחד, כגון שאמר, "דמי אבר פלוני עלי". אם הנשמה תלויה באותו אבר, כגון שאמר "דמי ראשי עלי", הרי זה מתחייב לשלם את שווי כולו, [דין זה למד מהיקש שהוקשו נדרים לערכין, כפי שנתבאר בדף י"ח]. ואם אין הנשמה תלויה באותו אבר, כגון שאמר, "דמי ידי עלי", הרי זה מחויב לשלם דמי אותו אבר, [והאופן שבו אומדים כמה אבר שווה יתבאר בעזה"י להלן]. ובדבר זה חמורים נדרים מערכין, שהמעריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, אינו חייב כלום, והנודר דמי אבר שאין הנשמה תלויה בו, חייב לתת דמי אותו אבר.

אופן שומת אברים

א. לעניין נזקים.

מי שקטע ידו של חברו, חייב לשלם לו מה שהזיקו.

ונזק זה של חסרון יד, אומדים אותו כך, שמעריכים כמה שווה עבד כמותו שיש לו שתי ידים, וכמה שווה עבד כמותו שנקטעה ידו, ואת ההפרש בין זה לזה המזיק משלם.

< ואומדן זה צריך להיות בשלושה דיינים.

ב. לעניין נדרים.

כבר נתבאר שהאומר "דמי ידי עלי", מתחייב לשלם להקדש את שווי ידו.

לדעת רבא – האופן שבו מעריכים כמה ידו שווה, הוא כמו האופן שבו מעריכים כמה שווה נזקו של מי שנקטעה ידו. [אולם אביי הקשה על כך, שכן מסתבר, שזה שבא קטוע יד, מאחר שהוא מזולזל, כבר נפחת שווי כולו, ולא רק שווי ידו, ואם כן, כשאנו באים להעריך לפי אדם כמותו, מה ההפרש בין אדם כזה עם שתי ידים לאדם כזה קטוע יד, לא יהיה ההפרש גדול כל כך, כמו אם יעריכו אדם כזה שבא בפנינו, שהוא שלם, ואינו מזולזל, מה ההפרש בין אדם כזה עם שתי ידים, לאדם כזה קטוע יד].

ולפיכך דעת אביי – האופן שבו מעריכים כמה ידו שווה, הוא על ידי שיעריכו את ההפרש בין אדם כמותו המשתמש בשתי ידים, לבין אדם כמותו שיש לו שתי ידים ומשתמש רק באחת, [כגון שחציו שייך לאדם אחר ואינו מרשה להשתמש בידו האחת].

< ואומדן זה צריך להיות בעשרה דיינים.

אמדוהו אומד של נזקים ואמר "דמי עלי"

נסתפק רבא, במי שחבל בו חברו, וכדי לדעת כמה ניזוק, אמדוהו בי"ד, כמה היה יפה וכמה הוא יפה. ולאחר מכן אמר "דמי עלי".

האם מאחר שכבר אמדוהו לצורך נזקים כמה הוא יפה, כך יתן להקדש, או מאחר שהאומדן שאמדוהו היה בשלושה, והאומדן של נדרים הוא בעשרה, יש לחזור ולאומדו בעשרה, לדעת כמה הוא שווה, וכך יתן להקדש.

אמר "דמי עלי" ואמדוהו וחזר ואמר "דמי עלי" חזר רבא ואמר, שאפילו אם נאמר שאין לסמוך על האומדן הראשון שנעשה בשלושה לעניין נזיקין, לצורך חיוב נדרים שטעון אומדן של עשרה.

עדיין יש להסתפק, במי שאמר "דמי עלי", ואמדוהו כדין נדרים בעשרה, ולאחר מכן אמר שוב "דמי עלי".

האם בזה, מאחר שכבר אמדוהו פעם אחת לנדר הראשון, כך יתן גם לנדר השני, או שיש לחוש שנשתנה שווי מאז שאמדוהו בפעם הראשונה ועד שנדר פעם שניה, ולכן יש לחזור ולאמוד את שווי פעם שניה.

אמר "דמי עלי" ולא אמדוהו

וחזר ואמר "דמי עלי"

חזר רבא ואמר, שאפילו אם נאמר, שכשנדר ואמדוהו וחזר ונדר, אין לסמוך על האומדן הראשון, אף שנעשה לצורך נדרים.

עדיין יש להסתפק, במי שאמר "דמי עלי", ולא אמדוהו, ולאחר מכן אמר שוב "דמי עלי", ולבסוף באו לאמוד שוויו.

האם בזה, מאחר שלא אמדו שוויו אלא עתה, יאמדו את שוויו פעם אחת, וכך יתן לכל נדר ונדר, או שגם בזה, מאחר שנדר שתי פעמים, יאמדו את שוויו שתי פעמים.

דף כ'

אמר "שני דמי עלי" בבת אחת

חזר רבא ואמר, שאפילו אם נאמר, שכשנדר ולא אמדוהו וחזר ונדר, יש לאומדו שתי פעמים.

עדיין יש להסתפק, במי שאמר "שני דמי עלי" בבת אחת.

האם בזה, מאחר שנדר שני דמיו בבת אחת, ודאי שווי אחד נדר שתי פעמים, ודי באומדן אחד. או שלעולם יש לאמוד את שוויו לכל נדר בפני עצמו.

אמדוהו מאליו

נסתפקו בגמרא במי שאמר דמי עלי, שיש לאומדו בעשרה לצורך תשלום נדרו, וארע שאמדוהו עשרה שלא לצורך, אלא לשם אומדן בעלמא.

האם מאחר שאמדוהו עשרה, כך יתן לתשלום נדרו, אף על פי שלא לכך אמדוהו. או שלעולם יש לאומדו לצורך נדרו.

ומכל מקום, אין להסתפק אלא כשאמדוהו בפועל, אבל בלא אומדן בפועל כלל, כגון שאמר דמי עלי, ומת בלא שיאמדוהו, אין לומר, ודאי נתחייב לכל הפחות ארבע זוז, כי אין אדם שווה פחות מכך. כי אף שודאי הוא שאין אדם שווה פחות מארבע זוז, אין זה כאומדן שאמדוהו בפועל בחייו, שיש להסתפק בו אם יחשב כאומדן, אלא ודאי אין עניין זה נחשב כאומדן.

דברים שנדרים חמורים מערכין

א. הנודר אבר שאין הנשמה תלויה בו, כגון, "דמי ידי עלי", חייב לשלם להקדש דמי ידו. אבל המעריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, כגון, "ערך ידי עלי", אינו חייב כלום, [כפי שנתבאר בדף י"ט].

ב. הנודר שווי של בעלי חיים, כגון שאמר, "דמי בהמתי עלי", או "דמי חיה עלי", או "דמי עוף עלי", חייב לשלם להקדש את שוויים. אבל המעריך בעלי חיים, כגון שאמר "ערך בהמתי עלי", אינו חייב כלום, שלא קצבה תורה ערכין אלא לבני אדם.

ג. הנודר שאין ידו משגת לשלם כמו שנדר, אינו נפטר בכך, ועד שלא ישלם, חיובו עליו. אבל המעריך שאין ידו משגת לשלם כפי הערך הקצוב בפרשה, נותן כפי מה שידו משגת, ויוצא ידי חיובו, שנאמר, "וְאִם מָה הוּא מְעַרְכָּךְ וְהֶעֱמִידוּ לְפָנֶיךָ הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיַג יָד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן".

דבר שערכין חמורים מנדרים

יש אופן, שבו, לעניין ערכין, היורשים מתחייבים לשלם חיובו של אביהם. ולעניין נדרים אינם חייבים לשלם חיובו של אביהם. ולהלן יתבאר האופן הזה.

האומר "ערכי עלי" ומת קודם ששילם

אם מת המעריך אחר שעמד בדין, מאחר שחייבוהו ב"ד לשלם, נעשה חיובו כמלווה בשטר, ומעתה נשתעבדו נכסיו לתשלום החוב, ולכן אף אם מת קודם ששילם, היורשים משלמים זאת מנכסיו.

אבל כשמת המעריך קודם שעמד בדין, אין היורשים מחויבים לשלם את חיובו, אלא או לדעת האומרים מלווה על פה גובה מן היורשים, או לדעת האומרים מלווה הכתובה בתורה נחשבת ככתובה בשטר.

האומר "דמי עלי" ומת קודם ששילם

אם מת הנודר אחר שעמד בדין, וגם אמדוהו ב"ד כמה הוא שווה, מאחר שנודע חיובו ונגמר בב"ד, נעשה חיובו כמלווה בשטר, ומעתה נשתעבדו נכסיו לתשלום החוב, ולכן אף אם מת קודם ששילם, היורשים משלמים זאת מנכסיו.

אבל אם עדיין לא אמדוהו ב"ד כמה הוא שווה, אף על פי שעמד בדין, ונגמר דינו לחיוב, מאחר שעוד לא נתברר כמה החוב, לא נגמר חיובו, ומאחר שמת, ואין אומדן למתים, אין היורשים מחויבים לשלם את חיובו. [נוזהו האופן שבו ערכין חמורים מנדרים, שלעניין ערכין, מאחר שנגמר דינו לחיוב, נשלם חיובו, כי הערך קצוב

האומר "דמי עלי" ומת קודם ששילם

אם מת הנודר אחר שעמד בדין, וגם אמדוהו ב"ד כמה הוא שווה, מאחר שנודע חיובו ונגמר בב"ד, נעשה חיובו כמלווה בשטר, ומעתה נשתעבדו נכסיו לתשלום החוב, ולכן אף אם מת קודם ששילם, היורשים משלמים זאת מנכסיו.

אבל אם עדיין לא אמדוהו ב"ד כמה הוא שווה, אף על פי שעמד בדין, ונגמר דינו לחיוב, מאחר שעוד לא נתברר כמה החוב, לא נגמר חיובו, ומאחר שמת, ואין אומדן למתים, אין היורשים מחויבים לשלם את חיובו. [נוזהו האופן שבו ערכין חמורים מנדרים, שלעניין ערכין, מאחר שנגמר דינו לחיוב, נשלם חיובו, כי הערך קצוב

בפרשה, ואינו מחוסר אומדן].

וכל זה, כשהנודר נדר דמי עצמו, אבל כשנדר דמי חבירו, שאמר, "דמי פלוני עלי", אם מת הנודר אחר שעמד בדין, אף קודם שאמדו את הנודר, מאחר שהנודר עדיין חי, וניתן לאומדו, יאמדו את הנודר, וכפי שיאמדו אותו, ישלמו יורשי הנודר, כי כשהנודר עמד בדין בחייו, כבר נשתעבדו נכסיו לחיובו, ומאחר שניתן לאמוד את חיובו אף אחר מותו, שהרי הנודר קיים, ישלמו זאת היורשים. [דין זה מבואר בסוף הסוגיה].

ערך אבר שאין הנשמה תלויה בו

כבר נתבאר שהמעריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, כגון שאמר "ערך ידי עלי", לא נתחייב כלל מחמת פרשת ערכין.

- ולדעת חכמים הרי זה פטור מכל חיוב.

- אולם לדברי רב גידל אמר רב, דעת רבי מאיר, שמאחר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ודאי כוונתו לנודר דמי האברים הללו, ולכן נתחייב בכך, כאילו אמר "דמי ידי עלי".

ואף שכבר למדנו, שלדעת רבי מאיר, האומר "ערך כלי עלי", מאחר שאין ערך לכלי, ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, כוונתו לומר "דמי כלי עלי", מכל מקום הוצרך רב ללמד, שגם כשהעריך אבר שאין הנשמה תלויה בו הדין כן, כי היה מקום לומר, שכשהעריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, לא התכוון לנדר, אלא טעה לחשוב שיש לו ערך, כמו שיש ערך לאבר שהנשמה תלויה בו, ואם כן, מאחר שנתכוון לערך ולא לנדר, לא יתחייב כלום, כי באמת אין לו ערך, ולכן אמר רב, שודאי נתכוון להתחייב דמים, והרי הוא כנודר ולא כמעריך.

ערך אבר שהנשמה תלויה בו

כבר נתבאר, שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו, כגון "ערך ראשי", "ערך כבדי", מתחייב, כמי שאמר "ערך כולי", שנאמר "בְּעֶרְכָּךָ נְפֹשֶׁת", [כמו שנתבאר בדף ד'].
ובכלל זה גם מי שאמר ערך "רגלי מן הארכובה ולמעלה" שגם זה אבר שחסרונו גורם מיתה.

האומר "ערך חציי עלי" או "דמי חציי עלי"

כבר נתבאר, שערכין ונדריים שווים בכך, שאם העריך אבר שהנשמה תלויה בו, מתחייב כמי שהעריך כולו, וכמו כן, מי שנדר אבר שהנשמה תלויה בו, מתחייב שווי כולו.

ומאחר שחצי אדם נחשב כאבר שהנשמה תלויה בו, האומר "ערך חציי עלי" חייב ערך כולו. והאומר "דמי חציי עלי" חייב בדמי כולו.

האומר "חצי ערכי עלי" או "חצי דמי עלי"

לדעת התנא של משנתנו – האומר "חצי ערכי עלי", נותן חצי ערכו, והאומר "חצי דמי עלי", נותן חצי שוויו.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה – כן הוא דין התורה, אבל חכמים תקנו, שהאומר "חצי ערכי עלי", נותן ערך כולו, כי חששו, שמא יבואו להחליף בין האומר "חצי ערכי עלי", לבין האומר "ערך חציי עלי", ואם הראשון היה נותן חצי ערכו, גם השני היה נותן חצי ערכו, ולכן אמרו, שבשני האופנים יתן ערך שלם. [ולכאורה הוא הדין לעניין נדריים, האומר "חצי דמי עלי" יתחייב בדמי כולו].

ערך כלי או חצי ערך כלי

מאחר שלא קצבה תורה ערכין אלא לבני אדם, האומר "ערך כלי עלי", לא נתחייב כלום מדין ערכין, וכל שכן כשאמר "ערך חצי כלי עלי".

- ולדעת חכמים הרי זה פטור מכל חיוב.

- אולם לדעת רבי מאיר, אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ומאחר שהאומר "ערך כלי עלי", או "ערך חצי כלי עלי", יודע שאין ערך לכלי, ודאי כוונתו לנדר דמים, כאילו אמר "דמי כלי עלי", או "דמי חצי כלי עלי", ולכן מתחייב לשלם את שווי הכלי או שווי חצי הכלי.

- ואף חכמי הברייתא דעתם כן, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ולכן האומר "ערך כלי עלי", ודאי כוונתו לנדר, כאילו אמר "דמי כלי עלי", ומתחייב לשלם את שווי הכלי. אבל כשאמר "ערך חצי כלי עלי", דעתם שאינו מתחייב כלום, כי דעתם כדעת רבי שמעון, שכל שלא התנדב כדרך המתנדבים, לא אמר כלום, ומאחר שאין אדם מתנדב ערך חצי כלי, [כי חצי כלי אינו שווה כלום], לא התנדב זה כדרך המתנדבים, ולא אמר כלום.

"עלי שור לעולה" "שור זה עולה"

"שור זה עלי עולה"

- האומר "הרי עלי שור לעולה", התחייב להביא שור לעולה, ולא יצא ידי חובתו, עד שיקריב שור לעולה. ולכן, אם הפריש שור לצורך חיובו, ומת קודם שקרב, לא יצא בכך ידי חובתו, ועליו להפריש שור אחר, ולהקריבו. [כך יתבאר הדין הראשון של המשנה לדברי רבי חייא בר אבא].

- אבל האומר "שור זה עולה", לא התחייב להביא קרבן עולה, אלא הקדיש את השור הזה לעולה, ואין חיובו אלא כל זמן שהשור חי, וניתן להקריבו. ולכן, אם מת השור, ואי אפשר להקריבו, נפטר האומר מחיובו. [כך יתבאר הדין הראשון של הברייתא לדברי רבי חייא בר אבא].

- ואפילו אמר "שור זה עלי עולה", מאחר שאמר "זה", לימד, שלא קיבל עליו אלא להביא את השור הזה, אבל לא התחייב להביא עולה בכל מקרה, ולכן אם מת השור, הרי זה פטור. ומה שאמר "עלי", כוונתו לומר, שעליו תהא הטרחה להביא את השור הזה לעזרה, אבל לא נתחייב מעולם להביא עולה שאינה שור זה. [דין זה אמר רבי חייא בר אבא].

דמי שור זה עלי עולה

האומר "דמי שור זה עלי עולה", אין כוונתו להקדיש את השור, אלא מתחייב לתת להקדש דמים כפי שוויו של השור, ולפיכך, לא אכפת לנו כלל מהשור, ואפילו מת השור, כבר נתחייב הנודר לתת להקדש את שוויו, וחיובו לא בטל עד שישלם אותו להקדש. [כך ביאר רבי חייא בר אבא את הדין השני של המשנה].

יקדש שור זה לדמיו והדמים עלי עולה

האומר, "יקדש שור זה לדמיו והדמים עלי עולה", כוונתו לומר, שכבר עכשיו יהא גוף השור קדוש, לעניין זה שימכרנו, ויביא בדמיו עולה. ומאחר שהשור כבר מתקדש, הנהנה ממנו מעל. ואם מת השור, המקדיש חייב באחריותו. וכשימכר השור, יביא עולה בדמים שיקבל תמורתו, ואם יאבדו הדמים גם עליהם קיבל אחריות. כי אמר "עלי", לקבל עליו אחריות עד שימכרנו ויביא עולה בדמיו.

[זהו הדין השני של הברייתא, לדברי רבי חייא בר אבא].

כשאמכור שור זה יהיו דמיו לעולה

האומר, "כשאמכור שור זה יהיו דמיו לעולה", עתה לא הקדיש כלום, ואין כוונתו אלא, שכשימכר השור, יקדשו המעות לעולה. ולכן אם מת השור או אבד קודם שנמכר, מאחר שמעולם לא נתקדש, אינו חייב להקדש דבר תחת השור המת.

אבל אם אבדו המעות, מאחר שמיד כשנתנו המעות תחת השור נתקדשו, הרי הם של הקדש, ולפיכך עליו לשלם להקדש אחרים תחת הראשונים. ודין זה הוא כדעת רבי מאיר האומר שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כמעות שעדיין לא נתקבלו בידו.

[זהו הדין השלישי של הברייתא, לדברי רבי חייא בר אבא].

המשכיר בית לחבירו ונתנגע

מי שהשכיר בית לחבירו, ונהרס הבית מחמת נגע צרעת שנראה בו, [שטימאו הכהן, ונהרס על פיו], המשכיר צריך להעמיד לשוכר בית אחר תחת הראשון כי מזלו של המשכיר גורם לצרעת [שהיא באה מחמת גזלו או צרות עינו של המשכיר]. אבל כל זמן שלא נהרס הבית בפועל, אף על פי שכבר טימאו הכהן, והוא עומד להריסה, אין המשכיר מחויב להעמיד לשוכר בית אחר, אלא אומר לו, הרי שלך לפניך.

דף כ"א

המשכיר בית לחבירו והקדישו

מי ששכר בית מחבירו, והקדישו, לא עשה כלום, כי מאחר שאין הבית של השוכר, אינו יכול להקדישו, שאין אדם מקדיש אלא את שלו, שנאמר "וְאִישׁ כִּי יִקְדֹּשׁ אֶת בֵּיתוֹ", ללמד, שאין אדם מקדיש אלא מה ששלו, כמו ביתו.

אבל המשכיר בית לחבירו, מאחר שהבית שלו, יכול להקדישו.

ומעתה אם המשכיר הקדיש את הבית מיד, מעתה אסור לשוכר לדור בו, כי הוא קדוש ואסור להנות מהקדש, ואם דר בו, מעל, ומשלם להקדש קרן וחומש על הנאתו.

ואם המשכיר הקדיש את השכר שעתיד לבוא לו מהשכירות, השוכר רשאי לדור בבית, והוא משלם את שכר השכירות להקדש. ודין זה הוא כדעת רבי מאיר, האומר, שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, כמעות שעדיין לא נתקבלו בידו.

אלו שממשכנים עליהם

ואלו שאין מממשכנים עליהם

זה הכלל, כל דבר הבא לכפרה או שמעכב את הבעלים באיזה דבר, אין לחוש לכך שהבעלים ישהו מלהביאו, ולפיכך אין צריך למשכן אותם על כך, אבל דברים שאינם באים לכפרה אלא לנדבה, ועיכובם אינו מונע מהבעלים דבר, יש לחוש לכך שישהו מלהביאו, ולכן מממשכנים

עליהם,]נ=נכנסים לבית הבעלים, ונוטלים ממנו

ממון על כרחו, כדי שיביא חיובו].

< ואלו דברים שאינם באים לכפרה, ואינם מעכבים את הבעלים באיזה דבר, ולכן ממשכנים עליהם.

א. חייבי ערכין.

שהערכין אינם באים לכפרה.

ב-ג. חייבי רוב העולות והשלמים.

שהעולות והשלמים אינם באים לכפרה.

ד. חייבי חטאת נזיר.

הנזיר המסיים נזירותו, מביא שלושה קרבנות, חטאת עולה ושלמים, ומשקריב אחד מהם, מיד הותר לשתות יין, ואם כן, כשהקריב תחילה את העולה או השלמים, שוב אין החטאת מעכבת אותו, ויש לחוש שישהה אותה, ולכן על חטאת זו ממשכנים אותו.

< ואלו דברים הבאים לכפרה, או מעכבים את הבעלים באיזה דבר, ולכן אין ממשכנים עליהם.

א-ב. חייבי רוב חטאות ואשמות.

שרוב חטאות ואשמות באות לכפרה, ואין לחוש לכך שלא ירצו הבעלים להתכפר.

ג. עולת מצורע.

המצורע המטהר מביא חטאת עולה ושלמים ולדברי רבי ישמעאל בנו של רבי יהודה בן ברוקה, כשם שחטאתו ואשמו מעכבים טהרתו, כך עולתו מעכבת טהרתו, ולפיכך אין לחוש שישהה מלהביאה, כי רוצה להיטהר.

אין הקרבן כשר אלא לרצון

אין מקריבים קרבנו של אדם אלא לרצונו, שנאמר, "יקריב אתו לְרַצְנוֹ". ומכל מקום, אם אינו רוצה, רשאים לכפותו, שנאמר, "יקריב אתו לְרַצְנוֹ". אלא שכפיה זו מועילה, רק אם יתרצה על ידה, שכן נאמר "יקריב אתו לְרַצְנוֹ".

המפריש קרבן עבור חברו ומקריבו

לדעת שמואל – מאחר שאין הקרבן כשר שלא מדעת בעליו, אפילו לא כפו אותו להוציא ממון על כך, אלא שבא חברו והפריש עבורו קרבן, אין

הקרבן כשר אלא אם יופרש מדעת מי שמקריבים עבורו, [כי יתכן שאינו חפץ בכך

שיקרב קרבנו משל אחרים כי רוצה להקריב משלו], **ובזה אין חילוק בין הקרבנות**, ובכולם

בשעת הפרשה צריך שיופרשו לדעת הבעלים.

אבל אחר שהופרשו לדעת הבעלים, יש חילוק בין

חטאות ואשמות לבין עולה ושלמים, שחטאות

ואשמות אינן כשרות אלא אם כן גם בשעת

ההקרבה יוקרבו לדעת הבעלים, ועולה ושלמים

דיים בכך שהופרשו לדעת בעלים, ומעתה כשרים

להקרבה אף שלא מדעתם.

ולדעת עולא – **הדבר בהיפוך**, שבשעת ההקרבה

אין חילוק בין הקרבנות וכולם שווים שאינם

קרבים אלא מדעת הבעלים ואפילו הקריב

בעבורם אחר אבל בשעת הפרשה יש חילוק בין

חטאות ואשמות לבין עולה ושלמים שחטאות

ואשמות אינן כשרות אלא אם כן גם הופרשו

לדעת הבעלים ועולה ושלמים דים בכך שיקרבו

לדעת בעלים אף אם הופרשו שלא מדעתם.

נתינת גט בכפייה

כשם שהקרבנות שאינם כשרים אלא מדעת,

כשרים הם גם כשכפו את הבעלים להביא, עד

שאמרו רוצה אני.

כך גם לעניין גיטין, שאינם כשרים אלא כשנתנו

מדעת הבעל, כשרים הם גם כשכפו את הבעל

לתת, **עד שאמר רוצה אני**. [ובתנאי שהיתה הכפיה

על פי דיינים ועל פי דין].

ולדברי רב ששת, אם מתחילה מסר מודעא,

שאינו רוצה לתת גט, להודיע, שאם יתן גט, לא

יתן מדעתו, אלא בכפיה, הרי זו מודעא, וגט

שייתן בטל, **עד שיבטל את המודעא בפירוש**.

סליק פרק האומר משקלי

פרק ששי שום היתומים

דף כ"א

שום היתומים

מי שחייב ממון ומת, [או שהוא חי ואינו רוצה

לשלם], והיו קרקעותיו משועבדות לאותו חוב,

בי"ד מגבים את החוב מאותם קרקעות, על ידי

מכירת הקרקעות.

וכדי שלא ימכרו הקרקעות בפחות משוויים,

ונמצא החייב מפסיד, התקינו חכמים, שבמשך

זמן מסוים יכריזו על כך שהשדה עומדת

למכירה, כדי שיודע הדבר לכל, וכל הרוצה

לקנות, יבוא, וימכרוה למרבה במחיר.

וכמו כן, כשהגזבר מוכר שדה של הקדש, כדי שלא

תימכר בפחות משווייה, עליו להכריז במשך זמן

ולהלן יתבארו כמה דינים בעניין זה.

א. נוסח ההכרזה.

כשמכריזים על כך שהשדה עומדת למכירה, צריך לפרט את הדברים הבאים. (א) **סימני השדה וגבולותיה**. (ב) **כמה תבואה היא עושה**. (ג) **בכמה אמדו בי"ד את שווייה**. (ד) **האם נמכרת לצורך תשלום חוב של מלווה או לצורך תשלום חוב של כתובה**. [והסיבה שיש לפרט לאיזה צורך היא נמכרת, כי יש חילוק בין התשלום לבעל חוב לבין התשלום לכתובת אשה, שבעל חוב צריך את כספו לסחורה, ולפיכך רוצה לקבל את כל כספו בבת אחת, אבל לא אכפת לו לקבל זווים שבורים וחסרים, כי אין הסוחרים רגילים להקפיד על כך. לעומתו אשה הבאה לגבות את כתובתה, צריכה את הכסף למחייתה, ולפיכך אינה זקוקה לכל הכתובה בבת אחת, ולא אכפת לה לקבל את התשלום מעט מעט, אבל מקפידה היא שיהא התשלום בזווים שלמים. ואם כן, שדה הנמכרת לתשלום חוב, יבוא לקנותה אף מי שיש לו זווים שבורים. ושדה הנמכרת לתשלום כתובה, יבוא לקנותה אף מי שאין בידו עתה את כל הסכום, וישלם מעט מעט. ולכן יש להודיע לאיזה צורך היא נמכרת].

וזה נוסח ההכרזה שבגמרא – (א) שדה פלוני בסימניה ובמצריה. (ב) כך היא יפה [כלומר כך וכך תבואה היא עושה]. (ג) וכך היא שומא [כלומר בכך וכך העריכוה בי"ד]. (ד) כל הרוצה ליקח, יבא ויקח, על מנת ליתן [=לפרוע] לאשה בכתובתה, ולבעל חוב בחובו.

דף כ"ב

ב. מניין ימי ההכרזה.

לדעת משנתנו ולדעת רבי מאיר בברייתא – מניין הימים שיש להכריז על כך שהשדה נמכרת לתשלום חוב בעליה הוא **שלושים יום**. [אבל כשגזבר מוכר שדה של הקדש יכריז על כך ששים יום].

ולדעת רבי יהודה וחכמים בברייתא – מניין הימים שיש להכריז על כך שהשדה נמכרת לתשלום חוב בעליה הוא **ששים יום**. [ולדעת חכמים, זהו גם מניין הימים, שגזבר המוכר שדה של הקדש, צריך להכריז. אבל לדעת רבי יהודה, כשגזבר מוכר שדה של הקדש, עליו להכריז על כך תשעים יום].

< **ואמר רב חסדא אמר אבימי, שהלכה כרבי מאיר, ודי בהכרזה שלושים יום**. אלא שכל זה כשמכריזים שלושים יום **רצופים**, יום אחרי יום. אבל **כשבאים להכריז רק בימי שני וחמישי**, [שהם הימים שבתי דינים יושבים בהם], **זמן ההכרזה הוא ששים יום**, כלומר מהיום השני הראשון של ההכרזה עד היום החמישי האחרון של ההכרזה, יהיו ששים יום, ואף על פי שאין בזמן הזה אלא שמונה עשר ימים של שני וחמישי שמכריזים בהם בפועל, מאחר שמשך ההכרזה הוא ששים יום, **די בשמונה עשר יום של הכרזה בפועל**.

ששים יום שמכריזים בהם שמונה עשרה שני וחמישי							
	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
שבוע ראשון	6	5	2	4	3	2	1
שבוע שני	13	12	4	11	10	9	3
שבוע שלישי	20	19	6	18	17	16	5
שבוע רביעי	27	26	8	25	24	23	7
שבוע חמישי	34	33	10	32	31	30	9
שבוע ששי	41	40	12	39	38	37	1
שבוע שביעי	48	47	14	46	45	44	3
שבוע שמיני	55	54	16	53	52	51	5
שבוע תשיעי			18	60	59	58	7

ג. זמני ההכרזה בכל יום. [עניין זה מבואר בגמרא בדף כ"א].

בכל אחד מימי ההכרזה מכריזים את ההכרזה שתי פעמים. **פעם אחת בבוקר, ופעם אחת בערב**. כי אלו הם הזמנים שהפועלים יוצאים ממלאכתם [=בערב] ונכנסים למלאכתם [=בבוקר]. והסיבה לכך שיש להכריז בזמנים אלו, כי זה שרוצה לקנות שדה, כשישמע את ההכרזה בערב, יאמר לפועליו כשיוצאים מעבודתם, שילכו לראות את השדה העומדת למכירה. וכשישמע את ההכרזה בבוקר, כשהפועלים נכנסים לעבודתם, יזכר שביקש מהם אתמול לבדוק את השדה, וישאל אותם עתה אם יפה היא.